

keliauk ir pažiūrėk! atkuriai Lietuvai

100



Keliauk ir pažiūrėk! Atkurtai Lietuvai 100

Ar nori ką nors gero padaryti valstybingumo atkūrimo šimtąjį gimtadienį 2018 metais švenčiančiai Lietuvai? Keliauk po ją!

Tik taip iš naujo pamilsi savo šalį, atidžiau įsiklausysi į jos pasakojamas istorijas, išmoksi jas perduoti kitoms kartoms ir sudominsi svečius iš užsienio.

Šiame atkurtos Lietuvos šimtmečio maršrute – ne tik 100 istorinių, kultūrinių ir gamtos objektų visoje Lietuvoje, bet ir 100 tik tau prabylančių istorijų apie asmenybes, kovas, pergales ir valdžią reikšminguoju 1918–1923 m. laikotarpiu nuo Nepriklausomybės Akto pasirašymo iki nusistovėjusių tuometės Lietuvos geografinių ribų.

Raginame – keliauk, nes geriau 100 kartų pamatyti, negu 100 kartų „pagooglinti“.

Švęskime keliaudami!



Atkurtai
Lietuvai

VILNIUS



Vilnius – modernios Lietuvos valstybės ištakos ir tikrosios lyderystės galia. Didžiosios XX amžiaus pradžios istorinės peripetijos – Pirmasis pasaulinis karas, bolševikinė revoliucija Rusijoje – ir išskirtinė patriotiškai išauklėtų, puikiai išsilavinusių, atsakomybės nebijančių asmenybių gausa sukūrė prielaidas drąsiems sprendimams.

LIETUVOS NACIONALINĖ FILHARMONIJA



1

Lietuvos nacionalinė
filharmonija, 2016

LIETUVOS RUSŲ DRAMOS TEATRŲ



2

214 Vilniaus konferencijos
delegatų 1917-09-21. Lietuvos
nacionalinis muziejus (LNM)

SIGNATARŲ NAMAI



3

Lietuvos Tarybos nariai,
1917. LNM

MARTYNO KUKTOS SPAUSTUVĖ



4

Išlikęs „Lietuvos aidą“
egzempliorius. LNM

GEDIMINO PILIES BOKŠTAS



5

Vilniaus savanoriai, 1934 m.
piešinys. Vytauto Didžiojo
karo muziejus (VDKM)

JURGIO IR MARIJOS ŠLAPELIŲ NAMAS- MUZIEJUS



6

Paminklas Jurgiui ir Marijai
Šlapeliams Rasų kapinėse

Aušros Vartų g. 5, Vilnius

J. Basanavičiaus g. 13,
Vilnius

Pilies g. 26, Vilnius

Totorių g. 20, Vilnius

Arsenalų g. 5, Vilnius

Pilies g. 40, Vilnius

Kai mintis apie nepriklausomybę išartą garsiai

Tuometinėje Miesto salėje, pastatytoje Vilniaus dūmos sprendimu kultūrinės miestiečių reikmės, 1905 m. gruodžio 4–5 d. stiprėjantis lietuvių sąjūdis su broliais Vileišiais ir Jonu Basanavičiumi priešakyje sušaukė Didįjį Vilniaus seimą, kuriame susirinko apie 2000 valsčiųuose išrinktų lietuvių atstovų. Žmonės tiesiog netilpo pastate ir būriavosi už durų, kur dabar šią vietą ir įvykį žymi memorialinė grindinio lenta. Seimas nusprendė „reikalauti Lietuvai autonomijos su Seimu Vilniuje, išrinktu visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, neskiriant lyties, tautos, tikėjimo.“ Šie įvykiai nebūtų įvykę, jei po ilgų darbo Bulgarijoje metų nebūtų grįžęs daktaras Jonas Basanavičius (1851–1927).

www.filharmonija.lt

Kur buvo vienbalsiai išrinkti 20 iš 214

Nuo Didžiojo Vilniaus seimo lietuvius telkė visuomenės veikėjai 1915 m. įsteigė Lietuvių draugiją nukentėjusiems dėl karo šelpti. Pirmajam pasauliniam karui besibaigiant, draugijos komitetas ėmė planuoti Lietuvos valstybės atkūrimo veiksmus. Jie atsisaukė krepšį 17–21 d. sušaukė Vilniuje Lietuvių konferenciją, kuri vyko Vilniaus lenkų bendruomenės lėšomis statytame Pohuliankos teatre. Joje dalyvavę lietuviai ir save lietuviais laikę visų valsčių atstovai vienbalsiai išrinko Lietuvos Tarybą ir ją įgaliojo atkurti nepriklausomą valstybę su sostine Vilniumi laikantis etnografinių sienų ir garantuojant tautinių mažumų teises.

www.rusudrama.lt

Kasdienybė, peraugusi į istoriją

XX a. pradžioje šis pastatas priklausė pirkliui K. Štraliui, vieną iš butų jame nuomojosi Lietuvių draugija nukentėjusiems dėl karo šelpti. 1918 m. vasario 16 d. prie vis dar kabinete tebestovintio oda mušto stalo susirinko 20 Vilniaus konferencijoje išrinktų Lietuvos Tarybos narių. Visiems buvo išdalyti plunksnakočiai, J. Basanavičius garsiai perskaitė Aktą ir pasirašė jį pirmasis, o kiti pakviesti abėcėlės tvarka. Jonas Vileišis (1872–1942) norėjo pasilikti plunksnakočius kaip istorinę relikviją, tačiau buvo liepta juos palikti kaip draugijos nuosavybę. Pasirašė Aktą, signatarai nusileido papietauti į arbatinę apačioje, paskui iki vėlaus vakaro dirbo – valstybę dar reikėjo sukurti.

www.lnm.lt/signataru-namai

Kur žodis tapo kiunu

Tam, kad apie paskelbtą Lietuvos Nepriklausomybės Aktą sužinotų Lietuvos žmonės, signataro Petro Klimo iniciatyva jis buvo išspausdintas „Lietuvos aide“ Martyno Kuktos spaustuovėje pasirašymo išvakarėse. Išliko apie 200 „Lietuvos aidą“ egzempliorių, tuomet išplatintų visoje Lietuvoje. Nepriklausomybės paskelbimo dieną okupacinė vokiečių valdžia nusiaubė spaustuovę, o Martyną Kuktą (1875–1941) kelias paras kalino areštiniame. M. Kukta grįžo iš Sankt Peterburgo į Vilnių dar 1904 m. Padrąsintas Petro Vileišio ir remiamas brolio įrengė spaustuovę. Nuo 1911 m. ji veikė Totorių gatvėje. Šiandien tai mena memorialinė lenta ant pastato.

www.vilnius-tourism.lt

Metai prasideda Vėliavos švente

1918 m. gruodį į Lietuvą įžengė Raudonoji armija. 1919 m. sausio pradžioje ji užėmė Vilnių, sparčiai artėjo prie Kauno, kur persikėlė Lietuvos Valstybės Taryba ir Ministrų Kabinetas. 1919 m. sausio 1 d. Lietuvos savanoriai Gedimino pilies bokšte iškėlė trispalvę. Jau sausio 6 d. bolševikai iš trispalvės paliko tik raudoną. Antrą kart trispalvę suplevėsavęs bokšte 1920 m. rugpjūtį, kai į Vilnių trumpam sugrįžo Lietuvos kariuomenė. Trečią kart – 1939 m. spalį, Lietuvai atgavus Vilnių. Ketvirtą kart – 1944 m. balandį, kai į iškėlė lietuvių kovinio junginio savanorių ir ilgam nuleido sovietų „išvauduotajai“. Nuo penktojo pakėlimo 1988 m. ji tebeplėvėsuoja iki šiol.

www.lnm.lt/gedimino-pilies-bokstas

Meilės ir knygyno istorija

Jurgis Šlapelis (1876–1941) įsuko lietuviybės gavinimo sūkuriai Mintaujos gimnazijoje dabartinėje Jelgavoje. Ten jį globojo mokytojas J. Jablonskis, jis bendravo su J. Tumu-Vaižgantu, P. Mašiotu, A. Smetona. J. Šlapelis studijavo mediciną Maskvoje tam, kad po mokslų būtų nukreiptas dirbti į Lietuvą. Grįžęs rašė lietuvių spaudoje, įsteigė lietuvių kalbos kursus, čia susipažino su būsimąja žmona, pirmosios lietuviškos operos „Birutė“ atlikėja Marija Piaseckaitė (1880–1977). 1906 m. jie atidarė knygyną, kuris be pertraukos veikė 40 metų. Nuolat persekiojami, Šlapeliai jautė pareigą globoti lietuvių Vilniaus tautų katilė.

www.slapeliumuziejus.lt

ŠV. MIKALOJAUS BAŽNYČIA



7

Šv. Mikalojaus bažnyčia, 2017

LIETUVOS TEATRO, MUZIKOS IR KINO MUZIEJUS



8

Lietuvos teatro, muzikos ir
kino muziejus, 2009

LIETUVOS BANKO PINIGŲ MUZIEJUS



9

Pirmasis Valstybės banko
valdytojas, lito tėvas Vladas
Jurgutis. LNM

VALSTYBINIS VILNIAUS GAONO ŽYDŲ MUZIEJUS



10

Valstybinis Vilniaus Gaono
žydų muziejus, 2017

VILEIŠIŲ RŪMŲ ANSAMBLIS



11

BroLIAI Jonas, Petras,
Antanas ir Anupras Vileišiai,
1904. LNM

RASŲ KAPINĖS



12

Šv. Mikalojaus g. 4, Vilnius

Vilniaus g. 41, Vilnius

Totorių g. 2/8, Vilnius

Naugarduko g. 10/2, Vilnius

Antakalnio g. 6, Vilnius

Rasų g. 32, Vilnius

Lietuvių užuovėja marga- taučiame Vilniuje

Slaptą lietuvių inteligentų draugiją „Dvylika Vilniaus apaštalu“ 1895 m. įsteigė būsimasis signataras D. Malinauskas, subūręs 12 aktyvių litvomanų. Jai priklausė ir vienintelė moteris Felicija Bortkevičienė (1873–1945), Didžiojo Vilniaus seimo, Steigiamojo Seimo narė, moterų organizacijų steigėja ir dalyvė. „Apaštalu“ atkakliais laiškais Vilniaus vyskupui dar 1901 m. buvo gautas leidimas Šv. Mikalojaus bažnyčioje laikyti lietuviškas mišias. Jų lėšomis 1904 m. pradėtas leisti pirmasis lietuviškas dienraštis „Vilniaus žinios“. Bažnyčioje draugijos atminimą įamžina raudono granito medalis prie pat vienintelio Vilniuje paminklo Vytautui Didžiajam.

<http://mikalojus.lt>

6

Talentui sienos negalioja

Iš Rusijos kilęs Mstislavas Dobužinskis (1875–1957) nusipelnė Lietuvos pilietybės, kurdamas valstybės simbolius: šalies herbo „Vytis“ eskizus, ordinus, pašto ženklus. Šio grafiko, tapytojo ir scenografo Valstybės teatro pastatymams, Paryžiaus, Londono, Niujorko operoms sukurtus darbus pripažino UNESCO „Pasaulio atminties“ registras. Vilniečiai jo meilę miestui įamžino subtiliu paminklu – bronziniu molbertu priešais Tiltą gatvę, kur jis tapė „Vilniaus vaizdų“ ciklą.

www.ltmkm.lt

Kaip skubėjome turėti savo valiūtą

Nepriklausomos Lietuvos valiuta litas – Steigiamojo Seimo nuopelnas. Jai aukso atsargas Lietuva pradėjo kaupti po 1919 m. suteiktos ir negražintos Vokietijos pastolės ir pagal taikos sutartį su Tarybų Rusija atlygintos žalos – 3 milijonų aukso rublių, kurie buvo išlydyti ir padėti į užsienio bankus. Lito tėvu įprasta vadinti Vladą Jurgutį (1885–1966), nes kaip pirmasis 1922 m. rugsėjį įsteigto Valstybės banko vadovas sprendė naujos valiutos įvedimo klausimus. Jo garbei sukurtas paminklas nulietas iš 75 tūkstančių išlydytų 50 centų monetų, kurios svėrė 450 kg.

www.pinigumuziejus.lt

Apie žydus, kovojusius už Lietuvą ir ją kūrusius

Paskelbus apie Lietuvos valstybės atkūrimą, žydai tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvavo visuose nepriklausomybės karuose, rūpinosi labdara ir Lietuvos kariuomenės šelpimu. Dalis žydų jaunuolių stojo savanoriais į besikuriančią kariuomenę, o 1919 m. Joniškio mieste sukūrė atskirą batalioną. Į Lietuvos Valstybės Tarybą buvo pakviesti trys žymūs žydų tautos atstovai: Nachmanas Rachmilevičius, Jokūbas Vygodskis ir Simonas Rozenbaumas. 1920 m. buvo įsteigta Žydų tautos taryba. Iki 1924 m. veikė atskira Žydų reikalų ministerija.

www.jmuseum.lt

Petro Vileišio pakilimai ir nesėkmės

Pasvalio krašto ūkininkai Vileišiai padovanojo Lietuvos valstybės atkūrimui keturis sūnus: Joną, Petrą, Antaną ir Anuprą. Petras Vileišis (1851–1926), baigęs garsųjį Sankt Peterburgo kelių institutą, statė tiltus Rusijos imperijos platybėse, o uždirbtus pinigus parsivežė į Vilnių ir pasistatė neobarokinius rūmus. Šalia pastatytame name P. Vileišis išlaikė laikraščio „Vilniaus žinios“ spaustuotę ir redakciją, lietuvių draugijas ir amatų mokyklas. Ilgainiui lėšos išseko, jo verslą perėmė kitų lietuvių įsteigta įmonė „Vilija“, knygas perpirko M. Šlapelienė. Jam pačiam teko grįžti dirbti į Rusiją, tačiau būtosios sėkmės pakartoti nebebuvo galimybės.

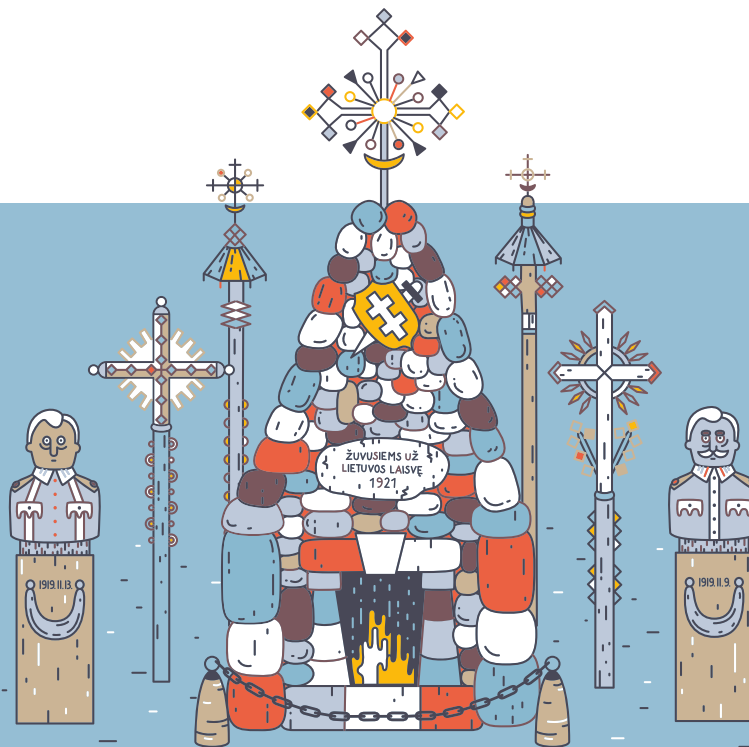
www.llti.lt

Amžinųjų vilties lieps- nelių kalneliai

Sovietmečiu rezistencija čia žibėjo žvakučių liepsnelėmis ant dr. Jono Basanavičiaus kapo. Jos degė su pagarba visiems Rasose palaidotiems valstybės kūrėjams. 2007 m. spalį kapinėse pastatytas simbolinis kapas-kenotafas Vasario 16-osios Akto signatarams: 1941 m. prie Minsko sušaudytam K. Bizauskui, 1942 m. lageryje prie Jekaterinburgo mirties bausme nuteistam P. Dovydaičiui ir 1953 m. nuo insulto mirusiam ir Vladimiro kalėjime palaidotam V. Mironui.

www.vilnius-tourism.lt

KAUNAS



Kaunas – kertiniai brandžios valstybės akmenys. Laikinumas tapo įkvėpimu aiškiai ateities kartoms apibrėžti istorinę, kultūrinę, ekonominę ir mokslinę kuriamos valstybės tapatybę.

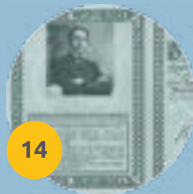
ISTORINĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTŪRA



13

Lietuvos Respublikos Prezidentūra
Kaune, 1922. LNM

STEIGIAMOJO SEIMO RŪMAI



14

Seimo nario pažymėjimas, 1922.
Biržų krašto muziejus „Sėla“

LIETUVOS RESPUBLIKOS MINISTRŲ KABINETO RŪMAI (1919–1921)



15

Antrasis Lietuvos Ministrų
Kabinetas, vadovaujamas
M. Sleževičiaus, 1919. LNM

LIETUVOS BANKO RŪMAI



16

Pirmasis Valstybės banko
pastatas Kaune. LNM

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS



17

Pirmasis Karo muziejaus pastatas,
1919. VDKM

Vilniaus g. 33, Kaunas

Tarpukario dvasios namai

Kol ties Vilniumi vyko didžiųjų valstybių sienų stumdymas – Vokietija traukėsi, bolševikinė Rusija žygiavo į Vakarus, Lenkija tam aršiai priešinosi, – laikinąją Lietuvos sostinę tapo Kaunas. 1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos Taryba išrinko pirmąjį Lietuvos Prezidentą Antaną Smetoną. Tikintis greitai atgauti istorinę sostinę Vilnių, nuo vokiečių okupacinės valdžios išsikraustymo iki 1940 m. birželio 15 d. sovietų okupacijos Prezidento rezidencija ir kanceliarija tapo buvę carinės Rusijos atstovo Kaune gubernatoriaus rūmai. Juose su šeimomis gyveno ir dirbo visi trys tarpukario prezidentai: Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis ir Kazys Grinius.

www.istorineprezidentura.lt

Gimnazijos g. 3, Kaunas

Trumpa demokratiškosios Lietuvos istorija

Šiame pastate savo istoriją 1920 m. pradėjo ir 1927 m. baigė demokratinės Lietuvos Respublikos pagrindinis įrankis – Seimas. Visuotiniai rinkimai į Steigiamąjį Seimą vyko 1920 m. balandį ir yra žinomi kaip gausiausi Lietuvos istorijoje, juose dalyvavo 90 proc. balsavimo teisę turinčių rinkėjų. Rūmuose demokratiškai Seimo dauguma Prezidentu 1922 m. ir 1923 m. buvo išrinktas ir prisiekė A. Stulginskis, o 1926 m. birželį – K. Grinius. Iš šių rūmų 1927 m. balandį A. Smetonos nurodymu buvo paleistas Trečiasis LR Seimas.

www.diplomatinskaunas.lt

Maironio g. 27, Kaunas

Kova dėl valdžios laikui nepavaldi

Nepriklausomybės kovų peripetijoje netekus Vilniaus, 1919 m. sausio pradžioje šiame pastate įsikūrė į Kauną persikėlusios Lietuvos valdžios institucijos: Valstybės Taryba, Užsienio reikalų ministerija, Ministrų Kabinetai. 1919–1921 m. čia posėdžiavo 5 Ministrų Kabinetai. Iš viso nuo 1919 m. iki 1926 m. gruodžio perversmo Lietuva išgyveno 13 Vyriausybių. Trims iš jų vadovavo M. Sleževičius, penkioms – E. Galvanauskas, ministrų portfeliais mainėsi tie patys aktyvūs politiniai veikėjai: A. Voldemaras, J. Vileišis, M. Yčas, A. Stulginskis, J. Tūbelis, A. Tumėnas. Trumpiausiai, vos mėnesį, gyvavo trečioji Prano Dovydaičio vadovaujama Vyriausybė.

www.diplomatinskaunas.lt

Maironio g. 25, Kaunas

Banko rūmai – tikrosios sostinės atributas

Steigiamojo Seimo priimtų Piniginio vieneto ir Lietuvos banko įstatymų pagrindu 1922 m. spalio 2 d. Lietuvos bankas pradėjo savo veiklą. Vyriausybei nesutikus perleisti moderniai įrengtų buvusių Rusijos valstybinio banko rūmų, pradėta naujųjų rūmų statyba. Jų projektą kūrė tuomet vienintelis architektūros profesorius M. Songaila, dalį detalių nužiūrėjęs nuo konkursą laimėjusių, tačiau atrankos komisijos pripažintų per moderniais Prancūzijos architektų projekto. Baldai ir iki šiol išlikę šviestuvai interjerui buvo užsakomi Vakarų Europoje ir specialiai gaminami Lietuvoje. Įrengti liftai ir seifai puikiai veikia iki šių dienų.

www.lb.lt/lietuvis_banko_rumai_kaune_2

K. Donelaičio g. 64, Kaunas

„Pagaminti būsiančioms kartoms amžiną paminklą“

Nors ir kovodami trimis frontais, vos spėję visuose Lietuvos pakraščiuose sutelktus savanorius pavadinti kariuomene ir ap rūpinti besitraukiančių vokiečių karių ginklais ir batais, 1919 m. gruodžio 15 d. Lietuvos kariuomenės vado generolo leitenanto Prano Liatuko įsakymu laikinąją sostinę tapusiame Kaune buvo kuriamas Karo muziejus. Buvo siekiama „pagaminti būsiančioms kartoms amžiną paminklą to, kaip Lietuva, per amžius priešų varginta, nu-metė vergijos pančius ir su ginklu rankose, per skausmus ir kovas pasiekė nepriklausomybę.“

www.kariuomene.kam.lt

VIENYBĖS AIKŠTĖ



18

Paminklo „Žuvusiems už Lietuvos laisvę“ atidengimas, 1921. VDKM

NACIONALINIS M. K. ČIURLIONIO DAILĖS MUZIEJUS



19

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2017

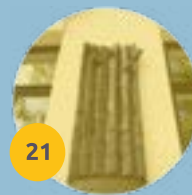
LIETUVOS RESPUBLIKOS MINISTRŲ KABINETO RŪMAI (1921–1940)



20

Taikos derybų su Tarybų Rusija delegacija, vadovaujama E. Galvanausko, 1920. LNM

K. DONELAIČIO GATVĖ



21

Memorialinė lenta Lietuvos universiteto garbei K. Donelaičio g., 2017

ŪKIO BANKO PASTATAS



22

Signataras Jonas Vailokaitis, apie 1920. LNM

K. Donelaičio ir S. Daukanto gatvių sankirta, Kaunas

Kaip turgaus dienos virto valstybinėmis šventėmis

Aptvėrus Karo muziejaus pastatą, ankstesnė prekyvietė ir gyvulių rinka buvo švelniai pervadinta Muziejaus sodeliu, o 1921 m. spalį jame atidengtas skulptoriaus Juozo Zikaro paminklas „Žuvusiems už Lietuvos laisvę“, sudėtas iš akmenų, atvežtų iš Nepriklausomybės kovų vietų. Šio paminklo pavyzdžiu pagerbti žuvusieji savanoriai daugelyje Lietuvos miestelių kapinių. Neilgai trukus aikštė buvo pavadinta Vienybės vardu ir tapo miestiečių švenčių vieta. Nuo 1922 m. ten renkamosi sutikti Naujųjų metų. Nuo 1923 m. šalia J. Zikaro sukurtų biustų prie lietuvių tautinės savimonės ištakų stovėjusiems S. Daukantui ir V. Kudirkai priešais paminklą radosi valstybės kūrėjų alėja.

www.visit.kaunas.lt

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

Ginklams žvangant išsaugotas menas

Dar vienas Steigiamojo Seimo nuopelnas – 1921 m. priimtas M. K. Čiurlionio galerijos įstatymas, lietuviško meno išsaugojimo kertinis akmuo. Laikinoji galerija įsikūrė Ažuolų kalne (buv. Kauno meno mokykloje). Jos ekspozicijos pagrindą sudarė Švietimo ministerijos už 65 000 vokiečių aukso markių iš S. Kymantaitės-Čiurlionienės nupirkti 148 tapybos ir 35 grafikos M. K. Čiurlionio kūriniai. Iki naujojo galerijos pastato atidarymo 1925 m. gruodį jos fonduose buvo sukaupta 4250 etninio ir dekoratyvinio meno eksponatų.

www.ciurlionis.lt

K. Donelaičio g. 58, Kaunas

Moderni valstybė – visų tautų namai

Nuo 1921 m. iki 1940 m. šiame pastate posėdžiavo dar 15 Ministrų Kabinetai. Iki 1924 m. juose buvo skiriami žydų reikalų ir gudų reikalų ministrai be portfelio, pripažįstant šių tautybių Lietuvos piliečių indėlį ginant Lietuvos sienas, stiprinant savivaldą Lietuvos pakraščiuose, tvirtinant šalies ūkio pamatus. Paskutiniu žydų reikalų ministru 9-ojoje Vyriausybėje buvo Simonas Rozenbaumas, Lietuvos Valstybės Tarybos narys, Steigiamojo Seimo žydų frakcijos atstovas, Lietuvos žydų tarybos pirmininkas. Ypač svarus buvo jo dalyvavimas pirmosiose Lietuvos diplomatinėse misijose: Paryžiaus taikos konferencijoje 1919 m. ir Lietuvos bei Tarybų Rusijos taikos sutarties derybose 1920 m.

www.diplomatiniskaunas.lt

K. Donelaičio g., Kaunas

Kiek namų, tiek istorijų

K. Donelaičio gatvėje nuo 1919 m. kūrėsi iš Vilniaus perkeltos valdžios institucijos, pirmosios užsienio valstybių atstovybės, gyveno ir dirbo įžymios tarpukario Lietuvos asmenybės: signataras S. Kairys, užsienio reikalų ministras S. Lozoraitis, ministras pirmininkas M. Šleževičius, finansų ministras J. Dobkevičius. K. S. Šaulys (1872–1964) – ilgiausiai gyvenęs Vasario 16-osios Akto signataras, Steigiamojo Seimo narys, 1922 m. pasitraukęs iš aktyvios politinės veiklos ir iki 1944 m. profesoriavęs Lietuvos (vėliau – Vytauto Didžiojo) universitete ir Kauno kunigų seminarijoje. Vėliau emigravo ir gyveno atsiskyrėlio gyvenimą Šv. Brigitos vienuolių namuose Lugane, Šveicarijoje. Ten atminimo lentoje įspausti jo žodžiai: „Tėvynės ilgesio kankinamas, bet neparadęs vilties, kad Lietuva vėl prisikels laisvam, nepriklausomam gyvenimui.“

www.visit.kaunas.lt

Laisvės al. 57, Kaunas

Tarpukario „naujieji lietuviai“

Broliai sūduviai kunigas Juozas ir verslininkas bei signataras Jonas Vailokaičiai – kūrybiško verslumo ir brolių bendrystės pavyzdys. Jų verslo sėkmei finansinius pagrindus padėjo 1912 m. įkurta „Brolių Vailokaičių bendrovė“, supirkdavusi ir vėliau lietuviams išsimokėtinajai parduodavusi parceluojamų dvarų žemę. Nepriklausomoje Lietuvoje ji veikė kaip Ūkio bankas. Broliams priklausė plytų ir čerpių gamybos AB „Palėmonas“, maisto produktų eksporto AB „Maistas“, tekstilės importo ir eksporto įmonė „Urmass“, žemės ūkio mašinų gamybos AB „Metalas“, vila „Anapilis“ Palangoje, Paežerių dvaras Vilkaviškio rajone. Brolių iniciatyva buvo įsteigtos Ūkio banko stipendijos gabiems Lietuvos universiteto studentams, jų dėka tapo gajos mecenatystės ir šalpos tradicijos.

www.visit.kaunas.lt

LIETUVOS UNIVERSITETAS



23

Pirmasis LU rektorius Jonas Šimkus, 1922. LNM

KAUNO MEČETĖ



24

Kauno mečetė, 2007

SIGNATARO PETRO KLIMO GYVENAMASIS NAMAS



25

Bronislavos ir Petro Klimų namas. Fotografijos originalas saugomas KTU muziejaus fonduose

SIGNATARO KAZYS BIZAUSKO NAMAS ŽALIAKALNYJE



26

Signataras Kazys Bizauskas. LNM

ALEKSOTO AERODROMAS IR AVIACIJOS DIRBTUVĖS



27

Lietuvių pilotai prie vokiečių lėktuvų (pirmas – A. Gustaitis), 1919. VDKM

PANEMUNĖS IR PETRAŠIŪNŲ KAPINĖS



28

29

A. Mickevičiaus g. 37, Kaunas

Nes valstybei reikėję mokslo šventovės

Netekus Vilniaus ir jo universiteto, Lietuvos švietimo neturėję per trumpą laiką suorganizavo Aukštuosius kursus, kurie veikė dabartinės Maironio universitetinės gimnazijos klasėse. 1922 m. vasario 16 d. Lietuvos Steigiamojo Seimo nutarimu jie tapo Lietuvos universitetu, kurį tarsi korį lipidė A. Smetona, Maironis, J. Tumas-Vaižgantas, broliai Biržiškos, K. Būga, J. Jablonskis, T. Ivanauskas, M. Romeiris. Signataro J. Vailokaičio iniciatyva Ūkio bankas įsteigė stipendijų fondą gabiems studentams, o Aleksote buvo nupirkta 16 ha sklypas būsimiems Fizikos ir chemijos instituto rūmams.

www.lsim.lt

Totorių g. 6, Kaunas

Padėka Lietuvos totoriams

Kauno centre stovi vienintelė Lietuvoje mūrinė mečetė – daugiakultūris Lietuvos simbolis. Mečetę čia buvo suplanuota pastatyti 1930 m., minint Vytauto Didžiojo 500 m. mirties metines. Iniciatyvą parėmė A. Voldemaro vadovaujama Vyriausybė, mečetės atidarymas įvyko 1933 m. liepos 15 d., minint Žalgirio mūšio metines. Besikuriant nepriklausomai Lietuvos valstybei 1918–1923 m., totoriai aktyviai stojo į savanorius, kai kurie iš jų, kaip antai broliai Kalinos, pulkininkas leitenantas Aleksandras Makulavičius, tapo aukšto rango Lietuvos karininkais.

www.islamasvisiems.lt/kategorija/kauno-mecete

Vaižganto g. 25, Kaunas

Kur gyveno Lietuvos diplomatinis krikštatėvis, išgelbėjęs Vasario 16-osios Akta?

Signataras Petras Klimas (1891–1969) – teisininkas, diplomatas, istorikas, net 4 kartus patyręs politines represijas, gestapo kalintas 18-oje Europos kalėjimų, išgyvenęs Sibiro lagerių žiaurumus. Vasario 16-osios išvakarėse jis slapčia išspausdino ir išplatino kelis šimtus „Lietuvos aido“ egzempliorių su Nepriklausomybės Akto tekstu, kad okupacinė vokiečių valdžia jų nespėtų konfiskuoti. Derybininko talentas ir žinios atvedė jį prie jaunos valstybės diplomatijos įstakų: jis su pirmąja A. Voldemaro vadovaujama Lietuvos delegacija išvyko į pirmąją diplomatinę misiją Paryžiaus konferencijoje, o grįžęs ėmėsi organizuoti diplomatinį Lietuvos atstovavimą.

www.visit.kaunas.lt

Vydūno al. 2, Kaunas

Mirties bausmė už meilę Lietuvai

Jauniausias Vasario 16 d. Akto signataras Kazys Bizauskas (1892/3–1941) suklastojo gimimo metus, kad galėtų dalyvauti 1917 m. Vilniaus lietuvių konferencijoje. Į lietuvių sąjūdį gretas įsijusko Mintaujos (dabar Jelgava) gimnazijoje. Tapęs švietimo ministro rengė Švietimo įstatymą, numačiusį privalomą keturių klasių išsilavinimą, steigė pradžios mokyklų tinklą, įkūrė pradžios mokyklų mokytojų kursų ir seminariją. Jo vadovaujama komisija sukūrė teisinius pamatus ir Lietuvos universitetui. 1941 m. birželį K. Bizauskas buvo sušaudytas Baltarusijoje pakeliui į Rusijos gilumą.

www.lsim.lt

Veiverių g. 132, Kaunas

Atsitiktinumas, nulėmęs Lietuvos aviacijos istoriją

Stepono Dariaus ir Stasio Girėno aerodromas šiandien supažindina su šalies aviacijos istorija. Generalas Antanas Gustaitis (1898–1941), Lietuvos aviacijos legenda, buvo vienas pirmųjų aviacijos karininkų šalyje. 1920 m. antroje pusėje kaip pirmosios lietuviškos karinės eskadrilės narys A. Gustaitis dalyvavo, mūšiuose su lenkais, kai vieną dieną kildamas su užduotimi bombų pakrautu lėktuvu nukrito ir tik per klaidą nesprogus bomboms liko gyvas. „Antanas nori būti ore“ (ANBO) – taip buvo pavadinti A. Gustaičio nuo 1925 m. konstruojami devynių tipų lėktuvai.

www.lam.lt

Tylos g. 10, Kaunas

Panemunės kapinės: Prezidento A. Stulginskio amžinojo poilsio vieta

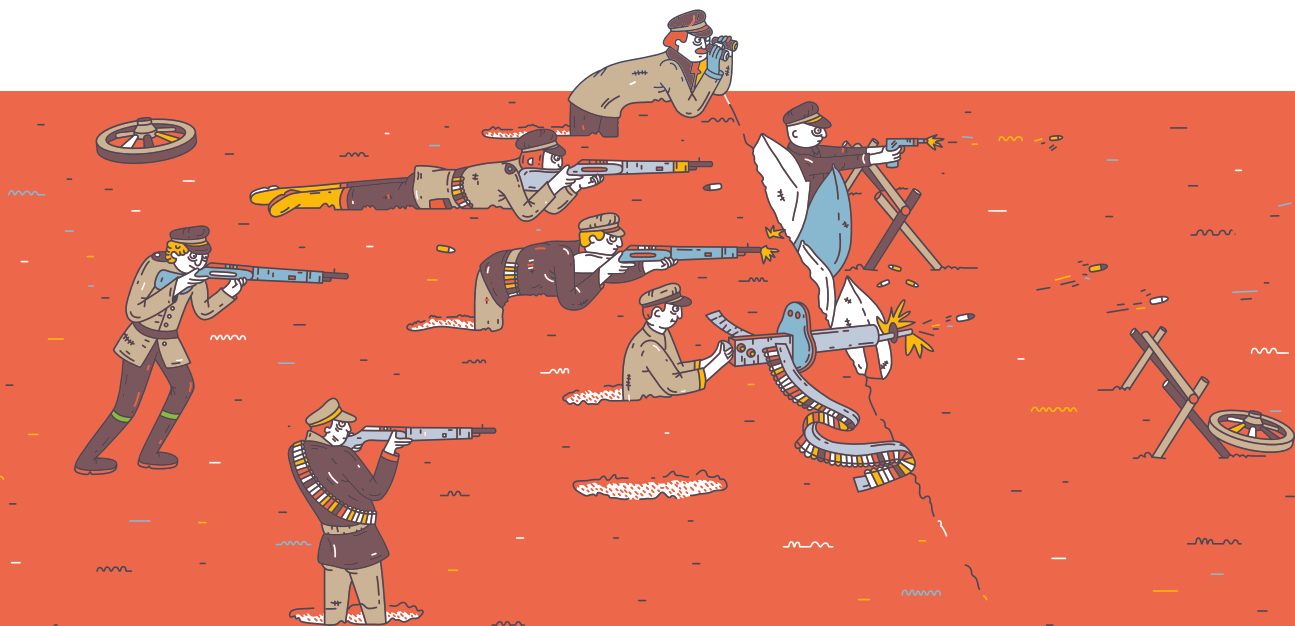
Kapinės iš toli mojuoja lėktuvų propelerių sparnais – čia tarpukariu buvo laidojami žuvę lakūnai. Sovietmečiu mirusį prezidentą, signatarą Aleksandrą Stulginskį buvo leista laidoti tik atskirai nuo kitų garsių tarpukario Lietuvos asmenybių.

M. Gimbutienės g. 28, Kaunas

Petrašiūnų kapinės: tarpukario švietuomenės panteonas

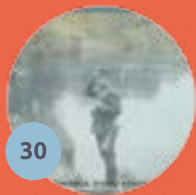
Šiose kapinėse lenkiame galvas tarpukario Lietuvos inteligentijai ir meno kūrėjams. Čia ilsisi trys signatarai – P. Klimas, S. Banaitis ir S. Kairys, kelios Lozoraičių kartos, P. Urbšys, V. Landsbergis-Žemkalnis, S. Kymantaitė-Čiurlionienė.

VIDURIO IR RYTŲ LIETUVA



Vidurio ir Rytų Lietuva – žygdarbiais ir vienybe, kovomis ir diplomatiniais susitarimais sukurta valstybė, ryžto ir tikėjimo savarankiškos Lietuvos perspektyva istorijos.

DŪKŠTOS. NERIES REGIONINIS PARKAS



30

Lietuvių pasieniečiai prie Neries,
1928. Neries regioninio parko
direkcija

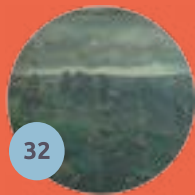
MUSNINKAI. ŠVČ. TREJBYBĖS BAŽNYČIA



31

Alfonsas Petrulis su tėvais ir
broliais, 1918. LNM

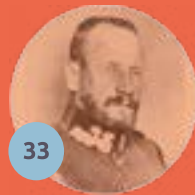
ŠIRVINTOS. PAMINKLAS ŽUVUSIEMS UŽ LIETUVOS NEPRIKLAUTOMYBĘ



32

Mūšis ties Širvintomis dailininko
akimis, 1934. VDKM

GIEDRAIČIAI. PAMINKLAS KARŽYGIAMS, ŽUVUSIEMS UŽ LIETUVOS LAISVĘ



33

Generolas
Liucijanas Želigovskis. VDKM

DOTNUVA. PAMINKLAS KLAIPĖDOS SUKILIMO DALYVIAMS



34

Klaipėdos sukilimo dalyviai,
1923. VDKM

Vilniaus g. 3, Dūkštos,
Vilniaus r. sav.

Gyvenimas dviejose demar- kacinės linijos pusėse

Regioninis parkas yra įsikūręs abiejose buvusios demarkacinės linijos tarp Lietuvos ir Lenkijos pusėse. Vykstant Nepriklausomybės kovoms, ji keitėsi keturis kartus. Paskutinį kartą 1923 m. vasarį ją nustatė Tautų Sąjunga, ji galiojo kaip siena tarp valstybių iki pat 1939 metų. Ji iš esmės pakeitė vietinių gyven-tųjų kasdienybę. Senovinis gatvinis Grabijolų kaimas, Neries viduriu nubrėžus demarkacinę liniją, buvo padalintas pusiau. Dešiniajame krante įsikūrė lenkų, o kairiajame Lietuvos pasieniečiai. Atsirado tradicija konkuruoti švenčių smagumu.

www.neriesparkas.lt

Vilniaus g. 3, Musninkai,
Širvintų r. sav.

Signataro Alfonso Petrulio tribūna

Musninkai – didžiųjų Nepriklausomybės kovų kryžkelė, miestelį siaubė svietimos kariuomenės: 1918 m. juos užėmė bolševikai, 1919 m. – Lenkijos kariuomenė, o 1920 m. lapkritį ties Musninkais vyko Lietuvos kariuomenės ir Lenkijos kariuomenės dalinių kovos. Musninkų bažnyčios šventoriuje palaidotas paskutinius metus čia kunigavęs signataras kunigas Alfonsas Petrulis (1873–1928). Jis gimė Biržų r., mokėsi Šiauliuose, Panevėžyje, Kaune, Lvoje, kuniga-vo Vilniuje, Joniškėje, Maišiagalėje, Marcinkonyse, Baltarusijoje, visur rūpinosi lietuvių kalbos mokymu ir įtvirtinimu.

Vilniaus g. 108, Širvintos

Istorija apie Lietuvos žvalgę Libą Mednikienę

Kovų su L. Želigovskio kariuomene metu Širvintos atsidūrė įvykių centre. 1919 m. miestelis buvo užimtas, 1920 m. lapkritį po Lietuvos kariuomenės laimėjimo vėl prijungtas prie Lietuvos, o pasirašius paliaubų sutartį pateko į neutraliąją zoną. Širvintų žydė Liba Mednikienė (1875–1941/42) pasinaudodama pažintimis L. Želigovskio štabe rinko ir perduodavo Lietuvos kariuomenei svarbią žvalgybinę me-džiagą, jos namuose buvo saugomi lietuvių karių sprogmenys ir pinigai. Už šią veiklą L. Mednikienė 1928 m. buvo apdovanota Vyčio Kryžiaus ordinu, o 1929 m. – Nepriklausomybės medaliu.

Paežerių g. 2, Giedraičiai,
Molėtų r. sav.

Kovose su Liucijano Želigovskio pajėgomis

Giedraičių ir Širvintų pavadinimai minimi kartu didžiajame Lietuvos istorijos pasakojime apie mūšius dėl Vilniaus prieš L. Želigovskio kariuomenę. 1920 m. spalį sulaužydama Suvalkų susitarimą ji užėmė Vilnių ir žygiavo gilyn į Lietuvos teritoriją. Lapkritį ties Giedraičiais ir Širvintomis vyko aršūs mūšiai, generolo Silvestro Žukausko vadovaujama lietuvių kariuomenei pavyko sustabdyti invaziją ir pasiekti paliaubas, laikinai nustatant neutraliąją zoną, į kurią pateko ir šie miesteliai. Pergales įamžina paminklai Širvintose ir Giedraičiuose, šis išgyveno visą sovietmetį. Pasienio istorijas pasakoja Giedraičių mokykloje įrengtas muziejukas.

www.giedraičiai.moletai.lm.lt

Dotnuva, Kėdainių r. sav.

Kodėl čia įamžintas Klaipėdos vardas?

Klaipėdą ir Akademijos miestelį prie Dotnuvos sieja tai, kad 1923 m. sausį vykusiame Klaipėdos sukilime dalyvavo mokytojo V. Ruokio vadovaujamas 71 tuometinio Dotnuvos technikumio šaulys. Lietuvoje labai nedaug Klaipėdos sukilimo įamžinimo pavyzdžių, o dotnuviečiai pastatė šį paminklą dar 1924 m. Penkias tonas sveriantis akmuo buvo rastas Dotnuvėlės upelyje, technikumio studentų pastangomis iškeltas ir iškilmingai pašventintas. Paminklas išgyveno sovietmetį, nes sovietų valdžios buvo suprastas kaip pergales prieš vokiečius memorialas.

www.kedainiutv.lt

TAUČIŪNAI. POVILO LUKŠIO ŽŪTIES VIETOS MEMORIALAS



Povilo Lukšio žūties vieta, 1929.
Kėdainių krašto muziejus

KĖDAINIAI. KRAŠTO MUZIEJUS



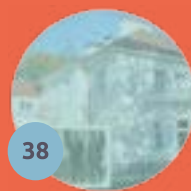
Kėdainių savanoriai, 1919. VDKM

UŽULĖNIS. PREZIDENTO A. SMETONOS GIMTOJI SODYBA IR MUZIEJUS GIMNAZIJOJE



Signataras, prezidentas Antanas
Smetona, apie 1930. LNM

UŽUGIRIS. PREZIDENTO ANTANO SMETONOS DVARAS



Užuogrio kiemas tada ir dabar.
Prezidento A. Smetonos dvaras

TROŠKŪNAI. ŠAULIŲ SUŠAUDYMO ATMINIMO LENTELĖ



Atminimo lentelė ant buvusios
mokyklos prie bažnyčios, 2016

Taučiūnai, Kėdainių r. sav.

Auka pergalei

Bolševikinė Rusija buvo vienas aršiausių jaunos Lietuvos išorės priešų. 1919 m. vasarį Raudonoji armija pasiekė Kėdainius ir taikėsi į Kauną. Povilas Lukšys (1886–1919) dar 1918 m. Kėdainių apylinkėse surinko savanorių būrį. Būtent jie žvalgė bolševikų pozicijas ir artino si prie Taučiūnų kaimo, pastebėję juos bolševikai iš arti atidengė smarkią ugnį. Pirmasis krito kulku pervertas Povilas Lukšys. Žvalgai atsišaudydami atsitraukė. 1929 m. žūties vietoje kėdainiečiai pastatė architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio suprojektuotą paminklą, skulptorius Bronius Pundzius sukūrė jo biustą, jis stovi Kaune prie Nežinomo kario kapo.

www.kedainiutvic.lt

Didžioji 19, Kėdainiai

Kaip lietuviai su saksų savanoriais kovėsi prieš bolševikus

Kėdainiai – kovų su Raudonąja armija epicentras. 1919 m. pradžioje bolševikai Lietuvoje kontroliavo jau daugiau nei pusę šalies teritorijos, kėsinosi užimti ir Kauną. Vasario 8–10 d. prie Kėdainių kulkosvaizdžiais bei artilerija ginkluotus bolševikų dalinius pasitiko lietuvių savanorių pajėgos, pastiprintos gerai ginkluotų specialiai kovai prieš bolševikus rengtų Saksonijos kareivių. Jų dėka Raudonajai armijai buvo suduotas smūgis, išgelbėti Kėdainiai ir užkirstas kelias tolesnei bolševikų invazijai į Lietuvą. Už pagalbą kai kurie vokiečių karininkai buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu.

www.kedainiumuziejus.lt

A. Smetonos g. 20, Užulėnio k., Ukmergės r. sav.

Gaisruose paskendusi istorija

Antanas Smetona (1874–1944) užaugo nedidelėje Užulėnio sodyboje, joje visus septynis vaikus rašo pramokė tėvas. Antanui kaip gabiausiam, bet silpniausiam prie darbų teko laimėti „eiti į kunigus“. Jis mokėsi Taujėnuose, Liepojoje, Palangoje, stojo į Kauno seminariją, tačiau galiausiai pasirinko teisės studijas Peterburge. 1944 m. per paslaptį kilusį gaisrą sudegė gimtoji prezidento sodyba. Tais pačiais metais gaisro metu savo namuose Klivlande, JAV, žuvo ir pats A. Smetona.

www.ukmergeinfo.lt

Dvaro g. 3, Užulėnio k., Ukmergės r. sav.

Kas tas smetonmetis?

Antanas Smetona – viena prieštaringiausių XX a. Lietuvos asmenybių, visų metų prezidentavimu ir perversmu kėlęs daug diskusijų. Lėno ežero pakrantėje, netoli A. Smetonos gimtosios sodybos Užulėnyje, 1934 m. Prezidento 60-ojo gimtadienio proga Tautos Vado jubiliejaus dovanos komiteto iniciatyva Lietuvos žmonių surinktomis lėšomis buvo nupirkta ir Prezidentui padovanota žemės sklypas. Prezidento šeima čia pasistatydino vasaros rezidenciją – Užugirio kiemą, išpuoštą Sofijos Smetonienės rožynais ir supamą antaninių obelių sodų. Šiandien čia atkurta smetonmečio nuotaika.

www.ukmergesmuziejus.lt

K. Inčiūros g., Troškūnai, Anykščių r. sav.

Lietuvių šaulių sušaudymo siena

Troškūnai žinomi bernardinų vienuolyno ansambliu ir pravažiuojančiu siauruku. O 1920 m. lapkritį Troškūnai buvo patekę į L. Želigovskio inicijuoto puolimo Širvintų ir Giedraičių kryptimi verpetą. Vykstant mūšiams lenkų kariai ties Troškūnais pralaužė lietuvių gynybinę liniją, pateko į užnugarį ir užėmė miestelį. Čia suėmė penkis lietuvių šaulius, išrikiavo prie Šaulių sąjungos štabo ir sušaudė. 1928 m. ant tos sienos atidengta memorialinė lenta. Ji sovietmetį pralaukė vienuolyne, o atgavus nepriklausomybę vėl grąžinta į ankstesnę vietą. Troškūnų kapinėse ilsisi „Dvylikos Vilniaus apaštala“ narė, viena garsiausių laikmečio moterų Felicija Bortkevičienė.

www.infoanykscai.lt

PANEVĖŽYS. KRAŠTOTYROS MUZIEJUS



40

Orkestras prie Panevėžio teatro,
1920. Panevėžio krašto muziejus

PANEVĖŽYS. PAMINKLAS SAVANORIŲ VADUI JONUI VARIAKOJŪI



41

Panevėžio bataliono vėliava,
VDKM

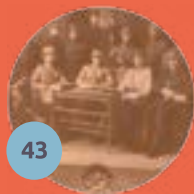
PALIUKAI. JUOZO ZIKARO GIMTINĖ



42

Juozo Zikaro gimtoji klėtis,
2016

JONIŠKĖLIS



43

Joniškėlio mirties batalionas
su Antanu Stapulioniu,
1919. VDKM

PASVALYS. KRAŠTO MUZIEJUS



44

Savanoris Slyvauskas, kėlęs
vėliavą Gedimino pilies bokšte,
1919. VDKM

Vasario 16-osios g. 23,
Panevėžys

Apie asmenybių svarbą ir jėgą

Atskiroje muziejaus ekspozicijoje „Panevėžys Lietuvos Respublikos metais (1918–1940)“ – didelio miesto su užauginta pramone, signatarų įsteigtomis mokyklo-mis, teatru, turtingu kultūrinu gyvenimu, istorija. Muziejus miesto verslininkų Moigių šeimos namuose veikė jau nuo 1925 m. Panevėžys didžiuojasi savanorių vadu Jonu Variakoju (1892–1963), kuris užaugino savanorių būrį iki bataliono ir 1919 m. kovą bei gegužę kartu su užsilikusiais po karo vokiečių kareiviais d kartus išstūmė iš Panevėžio bolševikus ir bermontininkus.

www.paneveziomuziejus.lt

Nepriklausomybės a.,
Panevėžys

Šiandien pamiršto talento istorija

Patyręs karininkas Jonas Variakojis (1892–1963) savanorių 1918 m. įstojo į Lietuvos kariuomenę ir ministro įsakymu buvo pakviestas sudaryti Panevėžio srities apsaugos būrį. Į pirmąjį Panevėžio apskrities apsaugos karinio dalinio kvietimą atsiliepė tik 9 žmonės. Jų entuziazmas lėmė tai, kad vyrų būrys išaugo į kuopą, vėliau tapo Panevėžio batalionu ir galiausiai – Lietuvos karaliaus Mindaugo pėstininkų pulku. Jis apgynė 800 kv. km teritoriją, paėmė į nelaisvę per 400 raudonarmiečių. Po 1926 m. perversmo Antanas Smetona jį skyrė susisiekimo ministru, dar vėliau jam buvo patikėta Krašto apsaugos ministerija.

www.panevezysinfo.lt

Paliukai, Panevėžio r. sav.

Nuo kaimo pirkios iki tautinio modernizmo

Mažutėje Paliukų kaimo pirkelėje gimė garsiosios „Laisvės“ kūrėjas Juozas Zikaras (1881–1944), tarpukario Lietuvos skulptorius, padėjęs besikuriančiai valstybei įgauti savo modernią estetinę simbolinę formą. Su J. Jablonskio ir G. Petkevičaitės-Bitės finansine pagalba jis išvyko mokytis į Peterburgą. Garsioji „Laisvės“ skulptūra buvo kuriama Panevėžyje. Pirmasis jos variantas buvo trumpu, lengvu drabužiu, tik konservatyviai Panevėžio visuomenei spaudžiant, statula buvo „aprengta“ kojas dengiančia sknia. Toje pačioje Kauno Vienybės aikštėje stovi jo ir architekto V. Dubeneckio sumanytas paminklas „Žuvusiems už Lietuvos laisvę“, sudėtas iš akmenų, surinktų Nepriklausomybės kovų vietose.

www.panevezysinfo.lt

Joniškėlis, Pasvalio r. sav.

Miestelis, nulėmęs Nepriklausomybės kovų įvykius Šiaurės Lietuvoje

1918 m. pabaigoje, Lietuvos Vyriausybei paraginus kurti savi-valdą, Joniškėlio gyventojai subūrė vietos apsaugos būrį ir palaipsniui iš vokiečių perėmė apskrities valdymą. Šioji savivalda dar vadinta Joniškėlio respublika. 1919 m. pradžioje Joniškėlis pateko į kovų su bolševikais sūkurį. Partizaninę kovos taktiką perėmę savigynos būriai, pasivadinę mirties batalionais, persekiojo Raudonosios armijos dalinius. Jų išlaikymu rūpinosi vietos žmonės ir patys kariai. Nuo 1919 m. pavasario jie saugojo apie 60 km ilgio fronto liniją su bolševikais. Būriams vadovavo karininkas Antanas Stapulionis. Ilgainiui jie buvo prijungti prie Lietuvos kariuomenės.

www.pasvaliomuziejus.lt

P. Avižonio g. 6, Pasvalys

Kaip pasvaliečiai 1919 metais Vilniuje trispalvę kėlė

Pasvaliečiai sudarė daugumą tarp dešimties savanorių, pirmą kartą Vilniuje, Gedimino pilies bokšte, 1919 m. sausio 1 d. iškėlusią Lietuvos trispalvę. Jau po šešių dienų sostinė užėmė bolševikai, o trispalvė buvo išniekinta: nuo vėliavos nuplėštos geltona ir žalia spalvos, palikta tik raudona. Atsinaujinusiame Pasvalio krašto muziejuje eksponuojamos šių įvykių nuotraukos ir kiti eksponatai, padovanoti vėliavą kėlusio karininko Jono Nistelio artimųjų.

www.pasvaliomuziejus.lt

PASVALYS. PAMINKLAS PETRUI VILEIŠIUI



45

Broliai Jonas, Petras, Antanas ir Anupras Vileišiai, 1904. LNM

BIRŽŲ KRAŠTO MUZIEJUS „SĖLA“



46

Martynas Yčas, 1919. Biržų krašto muziejus „Sėla“

NEMUNĖLIO RADVILIŠKIS. SIGNATARO JOKŪBO ŠERNO GIMTINĖ



47

Signataras Jokūbas Šernas, 1920. Biržų krašto muziejus „Sėla“

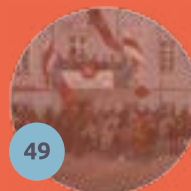
OBELIAI. LAISVĖS KOVŲ ISTORIJOS MUZIEJUS



48

Pirmoji Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1922. LNM

ČERVONKA. SAVANORIŲ KAPINĖS



49

Baltarusių kavaleristai, kovoję su lietuviais prieš bolševikus, 1919–1920. VDKM

P. Vileišio g. 7, Pasvalys

Kas gi tie Vileišiai?

Pasvalio krašto Medinių kaimo ūkininkai Vileišiai padovanojo Lietuvos valstybės atkūrimui keturis sūnus: tėvų ūkį paveldėjusių sumanų ūkininką Anuprą, gydytoją, švietėją, lietuviškų draugijų Vilniuje steigėją, pirmosios lietuviškos dailės parodos organizatorių Antaną, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarą, teisininką, Kauno burmistrą ir reformatorių Joną, gabų inžinierių, vieną Didžiojo Vilniaus seimo iniciatorių, Lietuvos mokslo draugijos steigėjų, mecenatą Petrą. Būtent jo garbei pastatytas paminklas prie Petro Vileišio gimnazijos, jo autorius – skulptorius Vincas Grybas.

www.pasvaliomuziejus.lt

J. Radvilos g. 3, Biržai

Apie biržietį, kuris Lietuvai paskolas iš Vokietijos rūpino

Muziejus buvo įkurtas švenčiant Nepriklausomybės 10-metį. Šis kraštas turtingas asmenybių, čia gimė signatarai J. Šernas, A. Petrulis, Ministras Pirmininkas E. Galvanauskas, profesorius, švietimo entuziastas J. Yčas, finansininkas M. Yčas, karininkas J. Nastopka, generolas K. Ladiga. Tarpukario Lietuvos finansų ministras Martynas Yčas (1885–1941) nusipelnė Lietuvai sudėtingu metu (1918–1919 m.) išrūpindamas iš Vokietijos 130 milijonų markių paskolą. Dėl sumanių derybinių sugebėjimų sutartys su Vokietija buvo pasirašytos be konkrečių įsipareigojimų, prisidengus karo nuostoliais ir infliacija, paskolos Vokietijai nebuvo gražintos.

www.birzumuziejus.lt

Nemunėlio Radviliškis, Biržų r. sav.

Kas sieja Nemunėlio Radviliškį ir Holivudą?

Jokūbas Šernas (1888–1926) – Vasario 16-osios Akto signataras, priklausęs evangelikų reformatai bažnyčiai. Jis baigė teisės mokslus Peterburgo universitete, grįžęs redagavo „Lietuvos žinias“, įsitraukė į Draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti veiklą, buvo išrinktas į Lietuvių konferenciją Vilniuje, kartą buvo ministru be portfelio. J. Šernas mirė 1926 m. Vos metai iki mirties signatarui gimė sūnus Jokūbas Bernardas Šernas, Prancūzijoje ir pasaulyje žinomas aktorius, vadintas Žako Šerno vardu. Jis sukūrė vaidmenis daugiau nei 90 Europos ir Holivudo kino juostų.

www.visitbirzai.lt

Vytauto g. 18, Obeliai, Rokiškio r. sav.

Klaidūs tapatybių keliai

Prie Obelių, Bagdoniško dvare, gimė garsus tarpukario Lietuvos teisininkas, konstitucinės teisės kūrėjas, Lietuvos nepriklausomybės rėmėjas Mykolas Romeris (1880–1945). Jis kėlė diskusijoms tautinio apsisprendimo idėjas. Jis pats – puikus pavyzdys, kaip kalba paremtas lietuvių tautiškumas atskyrė lenkikalbius Lietuvos bajorus. Tokia situacija jį skatino kurti unikalias tapatybės formas, savo lenkiškumą aiškiai atibojant nuo didžiosios Lenkijos ir paremiant LDK tradicijomis. Teisininkas buvo Vytauto Didžiojo universiteto rektorius, Vyriausiojo Tribunolo teisėjas.

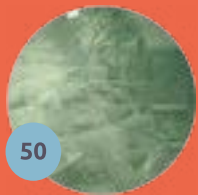
[www.obeliai.eu/istorija/
lankytoinos-vietos/muziejus](http://www.obeliai.eu/istorija/lankytoinos-vietos/muziejus)

Červonka, Eglainės valsčius, Latvija

Lietuvių ir baltarusių kariams, petys petin atgulusiems amžinojo poilsio Latvijoje

„Keleivi, pasakyk Lietuvai, kad mes žuvsime už Tėvynę...“ – tokiais žodžiais Červonkos kapinėse stovintis paminklas pasitinka visus, atėjusius pagerbti lietuvių ir baltarusių karių, kovojusių už Lietuvą prieš bolševikus ir bermontininkus 1919–1920 m. Memorialas Latvijoje atidengtas dar 1932 m., dalyvaujant Lietuvos ir Latvijos karinėms vadovybėms, jis išstovėjo per visą sovietmetį. Červonkoje palaidoti kariai, žuvę Daugpilio fronte, kur lietuviai, latviai ir baltarusiai drauge kovėsi prieš bolševikus.

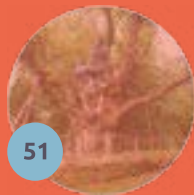
ZARASŲ KRAŠTO MUZIEJUS



50

Mūšiai su bolševikais Daugpilio fronte, 1919. VDKM

STELMUŽĖS ĄŽUOLAS



51

Stelmužės ąžuolas, 2014

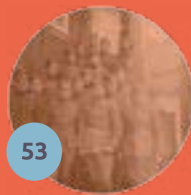
UTENOS KRAŠTOTYROS MUZIEJUS



52

Utenos Utenio aikštė tarpukariu.
Utenos kraštotyros muziejus

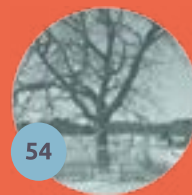
ŠVENČIONYS. NALŠIOS MUZIEJUS



53

Lenkų kariai Švenčionyse, 1919.
VDKM

ZALAVAS. JUZEFO PILSUDSKIO GIMTINĖ



54

Ąžuolas Juzefo Pilsudskio
gimtinėje, 2016

D. Bukonto g. 20, Zarasai

Kaip krito paskutinė bolševikų tvirtovė Lietuvoje

Zarasai buvo paskutinis Lietuvos miestas, išvadotas nuo bolševikų okupacijos 1919 m. rugpjūtį. Bandydami išsilaikyti, okupantai iš lietuvių nusavindavo grūdus ir gyvulius, net šaukdavo lietuvius į bolševikų kariuomenę. Dauguma šaukiamųjų, atvirkiščiai, įsijungdavo į Lietuvos savanorių pulkus. Taip Dusetų apylinkėse buvo suformuotas partizanų būrys „Žalioji gvardija“. Jam dažnai talkino moterys, rinkdamos informaciją arba nugvelbdamos šaudmenų. Daugpilio ir Zarasų fronto linijos kariniams veiksams vadovavo generolas Silvestras Žukauskas. Ši pergalė lėmė išsivadavimą iš bolševikų okupacijos.

www.zarasumuziejus.lt

Stelmužės k., Zarasų r. sav.

Mes turime teisę juo didžiuotis

Pasibaigus kovoms su bolševikais ir bermontininkais, Lietuvai iškilo būtinybė nustatyti sienas su Latvija. Dar į carinės Rusijos suformuotą Kuršo guberniją buvo patekę lietuvių gyvenamų teritorijų, įskaitant Palangą ir Zarasų apylinkes. 1920 m. rudenį Lietuva ir Latvija pasirašė arbitražo sutartį sienai nustatyti, derybas prižiūrėjo britas J. Simpsonas. Jo vadovaujama komisija darbą baigė 1921 m. kovą, jos sprendimu Lietuvai atiteko Palanga ir Šventoji bei nedidelis kelių kilometrų ruožas netoli Zarasų kartu su garsiuoju ąžuolu. Tada sulietuvinus latvišką „Stalmujža“ prigijo Stelmužės pavadinimas.

www.visitzarasai.lt

Utenio a. 3, Utena

Kokia signataro Stepono Kairio paslaptis?

Vienas iškiliausių tarpukario uteniškių – Vasario 16-osios Akto signataras, uolus socialdemokratas Steponas Kairys (1879–1964). Jo tikroji pavardė – Tumasonis, ji pasikeitė dėl Kairiu pravarđiuoto kairiarankio Stepono senelio. 1918 m. lapkritį, kai Lietuva ieškojo valstybės valdymo būdo, S. Kairys sušaukė VIII LSDP suvažiavimą, kuriame visus ragino kurti savivaldos institucijas ir organizuoti rinkimus į Steigiamąjį Seimą. Jis pats išvyko į Uteną ir ten sukūrė daugumos valsčių savivaldas.

www.utenosmuziejus.lt

Laisvės a. 1, Švenčionys

Gyvenimas kitoje demarkacinės linijos pusėje

Švenčionys turėjo savo šviesuolį Zigmą Žemaitį (1884–1969), garsų tarpukario aviatorių, matematiką ir visuomenės veikėją. Jo iniciatyva 1918 m. buvo įsteigta pirmoji lietuviška vidurinė mokykla, vėliau pertvarkyta į gimnaziją, o pamokos lietuvių kalba čia prasidėjo 1919 m. pradžioje. Švenčionys per visą tarpukarį priklausė Lenkijos okupuotam Vilniaus kraštui. Švenčionių gimnazija buvo viena iš dviejų visame Vilniaus krašte veikusių lietuviškų mokyklų. Ji tapo svarbiu lietuvių kultūros, kalbos ir švietimo centru. Švenčionyse išliko pastatas (Adutiškio g. 23A), kuriame veikė ši gimnazija.

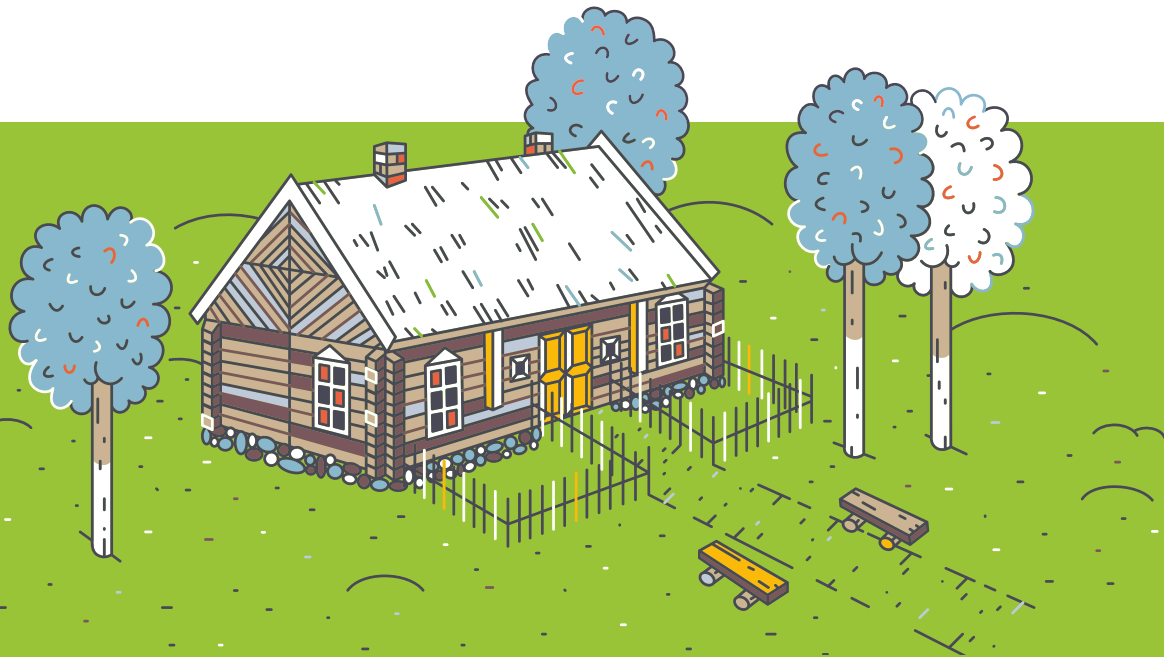
www.nalsia.lt

Zalavas, Švenčionių r. sav.

Kodėl čia slypi Vilniaus krašto problema?

Zalavo dvare gimė Lenkijos maršalas Juzefas Pilsudskis (1867–1935). Šiandien tą vietą žymi ąžuolas. Netoliese Pavoverės kaime medinėje Šv. Kazimiero bažnyčioje jis buvo pakrikštytas. Net trys iš keturių J. Pilsudskio senelių buvo Žemaitijos bajorai, tačiau jų šeimose buvo kalbama lenkiškai. Kai XIX a. pabaigoje gimęs lietuvių tautinis judėjimas lietuviškumą grindė kalba, kilo konfliktas tarp lietuviakalbės inteligentijos ir lenkakalbės lietuviškos bajorijos. Dalis jos, tarp jų ir maršalas J. Pilsudskis, orientavosi į Abiejų Tautų Respublikos idėją ir siekė sukurti konfederaciją. Tai buvo skirtingų ideologijų konfliktas dėl Lietuvos, kurią abi pusės laikė savo istorine tėvyne.

PIETŲ LIETUVA



Pietų Lietuva – ideologiškai pagrįstos Lietuvos valstybės gimtinė,
tautinio identiteto išpurenta dirva, šalies ūkio pamatai.

AUKŠTADVARIO KRAŠTOTYROS MUZIEJUS



55

Utenos „Saulės“ gimnazijos mokytojai ir mokiniai, 1920.
Utenos kraštotyros muziejus

VYTAUTAVA. ŠV. ANTANO PADUVIEČIO BAŽNYČIA



56

Šv. Antano Paduviečio
bažnyčia, 2017

ONUŠKIO ŠV. APAŠTALŲ PILYPO IR JOKŪBO BAŽNYČIOS ŠVENTORIUS



57

Signataras Donatas Malinauskas,
1918. LNM

BUKAUCIŠKĖS. SIGNATARO VLADO MIRONO DVARO KOPLYČIA



58

Signataras Vladas Mironas,
apie 1918. LNM

PERLOJOS KAIMAS



59

Prie demarkacinės linijos su
Lenkija, 1937. Giedraičių Antano
Jaroševičiaus gimnazija

Technikumo g. 1, Aukštadvaris,
Trakų r. sav.

**Mokytojo rankose atgijantys
ekspozatai**

Aukštadvario gimnazijos mokytojas Kazys Venckus įkūrė kraštotyros muziejų, kad papasakotų ir parodytų mokiniams ir atklydusiems svečiams tarpukario pasienio miestelio svarbą besikuriančios Lietuvos švietimui – steigiamas lietuviškas mokyklas, mokytojų kursai ir mergaičių žemės ūkio mokyklą. Muziejuje eksponuojami tarpukario mokykliniai vadovėliai, tuometinių mokinių sąsiuviniai su spaudukais „Mes be Vilniaus nenurimsim!“, senos mokinių vertinimo knygelės, taip pat to krašto savanorių apdovanojimų ženkleliai, ginklai ir amunicija.

www.muzejai.lt

Vytautavos k., Trakų r. sav.

Kluonas, virtęs maldos namais

Mažiausią Lietuvoje parapiją turinti Šv. Antano Paduviečio bažnyčia įkurta 1930 m., minint Vytauto Didžiojo mirties metines. Šioje vietoje, šalia demarkacinės linijos, Paulinavos dvaro teritorijoje nutarta įkurti šventorių, o patį kaimą pavadinti Vytautava. Vasario 16-osios Akto signataras Donatas Malinauskas (1869–1942) buvo šio dvaro savininkas ir bažnyčios statybai nupirko didelį kluoną, iš kurio lentų visos bendruomenės jėgomis buvo suręsta nauja liaudies architektūros formų medinė bažnytelė. Kol visa Lietuva Vytautui statė paminklus, signataras D. Malinauskas nutarė surasti kunigaikščio palaikus ir pastatyti bažnyčią.

www.vilnijosvartai.lt

Mokyklos g. 20, Onuškis,
Trakų r. sav.

**Vytauto manija ir kiti sig-
nataro Donato Malinausko
nuotykių**

Onuškio Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios, kurioje keletą metų vargonais grojo pats Kipras Petrauskas, šventoriuje palaidotas Vasario 16-osios Akto signataras Donatas Malinauskas (1869–1942). Jis daug dėmesio skyrė šviečiamajai veiklai, buvo vienas „Dvylikos Vilniaus apaštalų“ steigėjų. Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą jis pradėjo remti archeologinius kasinėjimus Vilniaus katedroje, vildamasis, kad ten bus rasti Vytauto Didžiojo pailaikai ir karūna. Jo lėšomis Čekoslovakijoje pagamintas, per didelius vargus į Lenkiją įvežtas metalinis sarkofagas Vilniaus katedros rūsiuose iki šiol laukia Vytauto Didžiojo palaikų.

www.trakai-visit.lt

Koplyčios g. 22, Bukaučiškių II k.,
Alytaus r. sav.

**Apie kunigą – derybininką ir
premjerą**

Vladas Mironas (1880–1953) buvo 1905 m. Didžiojo Vilniaus seimo dalyvis, Valstybės Tarybos narys, Vasario 16-osios Akto signataras, vyriausiasis kariuomenės kapelionas, Ministras Pirmininkas (1938–1939 m.). 1848 m. statyta koplyčia kartu su Bukaučiškių dvaru buvo padovanota V. Mironui už nuopelnus Lietuvai. Jis kilęs nuo Rokiškio, bet ilgus metus dirbo aplinkiniuose miesteliuose: Merkinėje, Valkininkuose, Dauguse. V. Mironui Bukaučiškės tapo gyventojai patį dvarą vadino Mironiškėmis. Kiekvienų metų rudenį čia atvažiuoja Daugų Vlodo Mirono gimnazijos moksleivių – „mironiukų“.

www.alytus-tourism.lt

Perlojos k., Varėnos r. sav.

**Kaimas, 1918 metais virtęs
respublika**

1918 m. lapkritį, kai Lietuvos valdžia šiose apylinkėse dar nebuvo įsitvirtinusi, Perlojos parapijos sueiga nusprendė įkurti savivaldą, ginančią gyventojus nuo svetimų kariuomenių ir įvairių plėšikų. Veikė parapijos komitetas (pirmininkas – Jonas Česnulevičius), maždaug 80 vyrų kariuomenė, vietinė milicija ir netgi teismas. Savivalda greitai įgavo Perlojos respublikos pavadinimą, o J. Česnulevičius vadintas jos prezidentu. Respublika dar 1918 m. gynėsi nuo lenkų kareivių, 1919 m. vasarį Perloją užėmė bolševikai, juos gegužę galutinai išvarė Lietuvos kariuomenė. Tada oficialiai nustojo egzistuoti Perlojos respublika. Iki 1939 m. demarkacinė Lenkijos ir Lietuvos linija ėjo Merkio upe ir dalijo Perloją pusiau.

www.gamtosritmu.lt

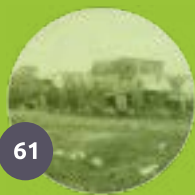
MERKINĖS KRAŠTO MUZIEJUS



60

Pavasario šventė Merkinyėse, 1927. Merkinyės krašto muziejus

ALYTAUS. KRAŠTOTYROS MUZIEJUS



61

Alytaus kariai prie šarvauto automobilio, 1920. VDKM

ALYTAUS. ANTANO JUOZAPAVIČIAUS TILTAS PER NEMUNĄ



62

Antano Juozapavičiaus tiltas, 2017

ALYTAUS MIESTO KAPINĖS



63

Paminklas Antanui Juozapavičiui Alytuje, 1921. VDKM

NEMUNAITIS. PAMINKLAS ŽUVUSIEMS UŽ LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĘ



64

Vincas Grybas, 1935. V. Grybo memorialinis muziejus

DRUSKININKŲ MIESTO MUZIEJUS



65

Druskininkų miesto muziejus, 2017

S. Dariaus ir S. Girėno a. 1, Merkinė, Varėnos r. sav.

Lietuvos pripažinimą JAV lėmęs Merkinės žydas

Merkinės krašto muziejus įsikūręs buvusioje cerkvėje, o dar anksčiau šioje vietoje stovėjo miestelio rotušė. Merkinės žydų bendruomenės narys Elihas Davidas Stounas per 12 metų JAV sugebėjo baigti mokslus ir tapti Masačusetso valstijos atstovų rūmų nariu. 1919 m. jis inicijavo Masačusetso Atstovų rūmų rezoliuciją, remiančią Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Ji tapo oficialaus Lietuvos pripažinimo pagrindu. Dar vienas Merkinės žydas Haris Fišelis, garsus architektas, yra žinomas kaip vienas dosniausių Lietuvos labdarių. Jis vienintelis merkiniešis, spaudęs ranką JAV prezidentams V. Vilsonui ir F. D. Ruzveltui.

www.merkinesmuziejus.lt

Savanorių g. 6, Alytus

Gyvenimas abipus Nemuno

Alytaus miesto gyventojai jau nuo seniausių laikų žino, ką reiškia gyventi abipus Nemuno. Tarpukariu tai buvo ir valsčiaus, ir apskrities centras. Miestas buvo svarbus Nepriklausomybės kovų metu. Nuo 1918 m. čia formavosi I pėstininkų pulkas, kuris kartu su vokiečių savanoriais 1919 m. vasario 12–15 d. sustabė Raudonosios armijos dalinius. 1919–1920 m. kovų su lenkais metu Alytuje bazavosi Lietuvos kariuomenė. Alytaus kraštotyros muziejus stebina moderniomis miesto istorijos interpretacijomis. Lankytojus įsuka gausi margaspalvė ekspozicija, kurią sudaro žemėlapiai, fotografijos, atvirukai ir „gyvi eksponatai“.

www.alytausmuziejus.lt

Vilniaus g., Alytus

Laisvės kovų dvasios beiškant

Tiltas per Nemuną jungia du Alytus. Ant tuomet dar medinio tilto 1919 m. už Lietuvos nepriklausomybę žuvo pirmasis Lietuvos kariuomenės karininkas Antanas Juozapavičius (1894–1919). 1938 m. pastatytas gelžbetoninis tiltas buvo didžiausias Baltijos šalyse, o jo autorius – Kauno sporto halės konstrukcijų inžinierius A. Rozenbliumas. Oficialus tilto atidarymas įvyko 1938 m. vasario 13 d., minint A. Juozapavičiaus žūties metines. Tiltu konstrukcijas papuošė Juozo Zikaro bareljefai. Karo metu tiltas buvo visai sugriautas, sovietmečiu atstatytas, o 1989 m. tiltui buvo sugrąžintas A. Juozapavičiaus vardas.

www.alytus-tourism.lt

Ulonų g. 97, Alytus

Kalbantys kapai

1919 m. vasarį mūšyje su bolševikais prie Alytaus žuvo Antanas Juozapavičius – pirmasis Lietuvos kariuomenės karininkas, kritęs Nepriklausomybės kovose. Buvęs Rusijos kariuomenės karininkas po 1917 m. bolševikų revoliucijos grįžo į Lietuvą ir įsitraukė į Lietuvos kariuomenės kūrimą. 1919 m. buvo paskirtas Alytuje dislokuoto I pėstininkų pulko vadu. Nepriklausomybės kovoms įsibėgėjus, norėdamis pasiekti Kauną iš pietryčių, bolševikai pirmiausia turėjo užimti Alytų, kurį ginti jau buvo pasirengęs A. Juozapavičiaus pulkas. Padėtis buvo nepavydėtina, trūko ginklų ir kovotojų. Norėdamas išgelbėti nors dalį pulko turto, kuris liko kitose karėivinėse, A. Juozapavičius rizikavo savo gyvybę ir buvo pašautas ant tilto.

Nemunaitis, Alytaus r. sav.

Paminklas, jungiantis abi Lietuvos

Nemunaitis išsiskiria skulptoriaus Vinco Grybo (1890–1941) kurtu paminklu žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę. Tokiais paminklais jauna valstybė įprasmino žuvusiųjų atminimą, kūrė savo ideologinius, meninius ir estetinius pagrindus. V. Grybas yra sukūręs didžiąją „Žemaičio“ skulptūrą Raseiniuose, Vytauto Didžiojo paminklą Kaune, paminklą Vincui Kudirkai Kudirkos Naumiestyje ir kitus garsius kūrinius. Nemunaičio paminklas tarpukariu nebuvo baigtas, tik prasidėjęs atgimimui buvo nuspręsta jį restauruoti ir pastatyti miestelio centre, taip simboliškai sujungiant tarpukario ir dabartinę Lietuvą.

www.alytus-tourism.lt

M. K. Čiurlionio g. 59, Druskininkai

Kurorto nuogalių istorijos

Druskonio ežero pašonėje stovi įspūdingas valstybės saugomas kultūros paveldo objektas – vila „Linksmas“. Joje įsikūręs Druskininkų miesto muziejus. Tarpukariu Druskininkai priklausė Lenkijai. Šio miestelio kaip kurorto populiarumas ypą išaugo, kai lenkų gydytoja Eugenija Levicka jame įsteigė naujovišką saulės, oro ir mankštos procedūrų gydymo kurioje populiarino sveiką ir aktyvią gyvenimą. Druskininkai stebino visuomenę panemunės pievelėse saulės voniomis besimėgaujantais nuogaliais. Procedūros ir pati E. Levicka sudomino Lenkijos maršalą Juzefą Pilsudskį ir jo vizitai išgarsino šį kurortą Lenkijoje.

www.druskininkumuziejus.lt

DRUSKININKAI. JUZEFO PILSUDSKIO ĄŽUOLAS



66

Ąžuolas Juzefo Pilsudskio
gimtinėje, 2016

BERZNYKO KAPINĖS



67

Lenkų raginimas jungtis
kovai prieš bolševikus, 1919.
VDKM

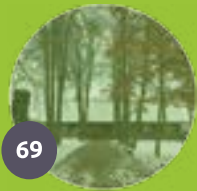
LAZDIJŲ KRAŠTO MUZIEJUS



68

Seinų „Žiburio“ gimnazija
Lazdijuose, 1925. Lazdijų
krašto muziejus

OŽKABALIAI. JONO BASANAVIČIAUS TĖVIŠKĖ



69

Jono Basanavičiaus gimtinė,
2016

MARIJAMPOLĖ. RYGIŠKIŲ JONO GIMNAZIJA



70

Marijampolės Rygiškių Jono
gimnazija, 2016

MARIJAMPOLĖS MIESTO KAPINĖS



71



Kurorto g. 3, Druskininkai

Juzefo Pilsudskio ąžuolas

Ne vienas žmogus nustembą sužinojęs, kad Druskininkų mieste stovi Juzefo Pilsudskio (1867–1935) ąžuolas. Druskininkuose jis mėgo lankytis, jo dėka kurortas labai išpopuliarėjo Lenkijoje. Jo vila stovėjo visai šalia Nemuno upės kranto. Kalbama, kad J. Pilsudskis mėgo sėdėti ant upės kranto ir žiūrėti į kitoje pusėje esančią Lietuvą. Sklando kalbos, kad tuo metu lietuviai rengė trankias ir skambias vakarones, į kurias norėjo patekti daugelis lenkų ponų, atvykusių pasisveikinti.

www.info.druskininkai.lt

Berznykas, Seinų valsčius, Patenkės vaivadija, Lenkija

Skirtingų kultūrinių atminčių susidūrimo erdvė

Berznyko, lietuviškai Beržininkų, kapinėse susikerta skirtingos istorinės interpretacijos. Dešinėje pusėje paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę ir Lietuvos savanorių, žuvusių kovose su lenkais prie Berznyko 1920 m., kapai. Kairėje palaidoti Lenkijos kariai, žuvę 1920 m. kovose su bolševikais. Toks karių įamžinimas interpretuoja Lietuvos karius kaip Lenkijos priešininkus ir bolševikų sąjungininkus. Tai lėmė bendras tuometis istorinis kontekstas, kai Lenkijai buvo svarbus lietuvių palaikymas kovose su bolševikine Rusija.

Seinų g. 29, Lazdijai

Kas sieja Seinus, Lazdijus ir Salomėją Nerį?

1905 m. Marijampolėje buvo įkurta „Žiburio“ švietimo draugija. Ji steigė lietuviškas mokyklas, knygynus, būrelius. Nuo 1908 m. „Žiburio“ draugijos pradžios mokykla veikė Seinuose, o 1918 m. čia pradėjo veiklą „Žiburio“ gimnazija. Jai teko keltis į Lazdijus 1919 m. rugsėjį, kai Seinus užėmė lenkų daliniai. Jai vadovavo Motiejus Gustaitis, kunigas, žymus švietėjas, poetas, pirmųjų lietuviškų vadovėlių autorius. Jo pastangomis gimnazijai buvo nupirktas žemės sklypas su namu, pastatyti bendrabučiai ir valgykla. Šioje gimnazijoje trumpai dirbo Salomėja Nėris, ji gyveno gimnazijos pastate, dabartinio muziejaus, palėpėje.

www.lazdijumuziejus.lt

Gimtinės g. 17, Ožkabalių I k., Vilkaviškio r. sav.

Pavaikščioti Jono Basanavičiaus batais

Šioje sodyboje turtingų ūkininkų šeimoje augo Jonas Basanavičius (1851–1927). Jis mokėsi Marijampolės gimnazijoje, išugdžiusioje ne vieną lietuviškos puoselėtoją. Turėdami pažymį iš lietuvių kalbos, šios gimnazijos abiturientai galėjo gauti stipendijas Rusijos universitetuose. Ši prieš lenkinimą nukreipta Rusijos imperijos politika sukūrė prielaidas lietuvių tautiniam judėjimui. Atkurtoje Basanavičių sodyboje eksponuojami universiteto ir asmeniniai J. Basanavičiaus daiktai, signatarų kambarys, aplinkui auga didžiulis Lietuvos tautinio atgimimo ąžuolynas, užveistas 1989 m.

www.vilkaviskis.lt

Kauno g. 7, Marijampolė

Tautos patriarchų kalvė

Gimnazijoje mokėsi idėjinis modernios Lietuvos autorius Jonas Basanavičius, lietuvių kalbos tėvas Jonas Jablonskis, nacionalinio išsivadavimo didvyris Vincas Kudirka, prezidentas Kazys Grinius, Lietuvos aviacijos tėvas Antanas Gustaitis, signatarai Petras Klimas bei Saliamonas Banaitis ir daugybė kitų. Daugeliui jų teko garbė mokyti iš tautinio atgimimo žadintojo, „Aušros“ poeto Petro Armino-Trupinėlio ir knygnešio, lietuvių literatūros, „Aušros“ ir „Varpo“ globėjo Petro Kriaučiūno. Nors gimnazija buvo karta kaip nutautinimo įrankis, mokytojų dėka ji tapo atgaiva Lietuvos nacionalinio judėjimo laikotarpiu.

www.marijampoetic.lt

P. Armino g. 38A, Marijampolė

Šviesuomenės atminimui

Miesto kapinėse ilsisi daug iškilų Lietuvos žmonių, tarp kurių ir garsūs Marijampolės gimnazijos mokytojai, lietuviškos puoselėtojai Petras Arminas-Trupinėlis ir Petras Kriaučiūnas. Būrius lankytojų iš visos Lietuvos sutraukia rašytojos Julijos Žemaitės kapas, Marijampolėje klasikę praleido paskutinius savo gyvenimo metus, taisė ir perrašinėjo anksčiau parašytus kūrinius. Čia palaidoti ir 65 kariai savanoriai, žuvę 1919–1920 m. kovose už Lietuvos laisvę.

www.marijampoetic.lt

**MARIJAMPOLĖ.
PREZIDENTO K. GRINIAUS
MEMORIALINIS MUZIEJUS**



72

Prezidentas Kazys Grinius su
karininkais, 1926. VDKM

**PAEŽERIAI. SUVALKIJOS
(SŪDUVOS) KULTŪROS
CENTRAS**



73

Paežerių dvaras,
2016

**KUDIRKOS NAUMIESTIS.
DR. VINCO KUDIRKOS
MUZIEJUS**



74

Kudirkos Naumiestis, 1922.
LNM

**AŽUOLŲ BŪDA.
PREZIDENTO KAZIO
GRINIAUS GIMTINĖ**



75

Prezidentas Kazys Grinius,
1926. LNM

**KAZLŲ RŪDA.
PAMINKLAS PRANUI
DOVYDAIČIUI**



76

Signataras Pranas
Dovydas, apie 1930. LNM

**ŠAKIAI.
ZYLPIŲ DVARO
ZANAVYKŲ MUZIEJUS**



77

Signataras Saliamonas
Banaitis, apie 1930. LNM

**Bažnyčios g. 23,
Marijampolė**

**Suvalkietiško orumo ir
liberalumo namai**

Prezidentas Kazys Grinius (1866–1950) tikėjęs ir gyveno liberaliomis idėjomis, visą gyvenimą paskyrė Lietuvai: nuo lietuviškos spaudos atgavimo iki okupacijoms prarastos laisvės. 1905 m. K. Grinius su žmona įkūrė „Šviesos“ draugiją, skirtą lietuviškai spaudai platinti ir šelpėti besimokantį jaunimą. Už šią veiklą jie neteko teisės grįžti į Marijampolę. 1920 m. K. Grinius buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą, kur aktyviai gynė demokratinis principus ir tautinių mažumų interesus. 1926 m. birželį III Lietuvos Seimas jį išrinko Lietuvos Prezidentu, o 1926 m. gruodį Antanas Smetona su kariuomene įvykdė valdžios perversmą ir nušalino jį nuo pareigų.

www.griniausmuziejus.lt

**Dvaro g. 6, Paežerių k.,
Vilkaviškio r. sav.**

**Sūduvos Ažuolų paslapčių
kambarys**

Paežerių dvaro oficioje įrengtas kultūros centras saugo keletą labai jaukių didžiųjų Sūduvos vyrų – Jono Basanavičiaus ir Vinco Kudirkos – eksponatų. Vienas jų – skylėtos ir daug kartų adyotos J. Basanavičiaus kojinių tarsi dar viena legenda apie daktaro taupumą. Kitas – V. Kudirkos smuikelis. 1938 m. dvarą įsigijo signataras ir magnatas Jonas Vailokaitis. Iki sovietų nusavinimo jis ir buvo paskutinis Paežerių dvaro šeimininkas. Jis kūrė planus čia tobulinti žemės ūkio technologijas. Dvaras tu-rėjo tapti Vailokaičių šeimos vasarviete.

www.paezeriai.info

**V. Kudirkos g. 29, Kudirkos
Naumiestis, Šakių r. sav.**

**Kas yra „Kudirkos
manija“?**

Visame miestelyje gausu Vinco Kudirkos (1858–1899) įamžinimo ženklų: V. Grybo sukurtas paminklas, dr. V. Kudirkos muziejus, V. Kudirkos tiltas per Šešupę, jo vardo gimnazija. Jis Naumiestyje pas draugą V. Kraševską praleido paskutinius gyvenimo metus, sunkiai sirgo džiova, bet daug rašė, vertė A. Mickevičiaus, F. Šilerio kūrinus, redagavo „Varpą“, čia sukūrė „Tautišką giesmę“. 1902 m. už JAV ir Lietuvoje surinktas auksas Naumiesčio kapinėse V. Kudirkai pastatytas paminklas, ant kurio iškalta „Tautiškos giesmės“ posmas. Carinės valdžios įsakymu juos ištrynus, žmonės prie paminklo padėdavo Tilžėje išspausdintą „Tautiškos giesmės“ tekstą.

www.lnm.lt/vinco-kudirkos-muziejus

**Ažuolų Būdoso k.,
Kazlų Rūda**

**Miško paunksnėje gimusi
meilė Lietuvai**

Prezidentas Kazys Grinius (1866–1950) gimė Salemos kaimelyje, o Ažuolų Būdoso maumedžių giraitėje 1994 m. palaidota urna su prezidento pelenais, pagal jo norą parvežta iš JAV. Čia pastatytas skulptoriaus K. Balčiūno paminklas. K. Grinius – Marijampolės gimnazijos mokinys, Maskvos universiteto absolventas, vienas Lietuvos socialdemokratų partijos steigėjų. Nepriklausomos Lietuvos atkūrimo laikotarpiu jis lankė lietuvių užsienyje ir rūpinosi jų galimybėmis grįžti, tikėdamas, kad Lietuvai reikia išsimokslinusių žmonių.

www.kazluruda.lt

Atgimimo g. 1, Kazlų Rūda

**Maištingos sielos
signataro istorija**

Prie Kazlų Rūdoso K. Griniaus gimnazijos įamžintas signataras, Ministro Pirmininko, ateitininko, mokslininko Prano Dovydaičio (1886–1942), gimusio netoliese Višakio Būdoje, atminimas. Ministras Pirmininku P. Dovydas buvo vos mėnesį – 1919 m. kovo–balandžio mėn. Atsistatydino, kai pirmuoju Prezidentu buvo išrinktas Antanas Smetona. Nuo to laiko jis atsidavė moksliniam darbui. P. Dovydas viešai kritikavo A. Smetonos politiką, už tai buvo Lietuvos valdžios teistas. Žuvo 1942 m. Sverdlovsko kalėjime. 2000 m. popiežius Jonas Paulius II paskelbė P. Dovydatį XX amžiaus kankiniu.

www.kazluruda.lt

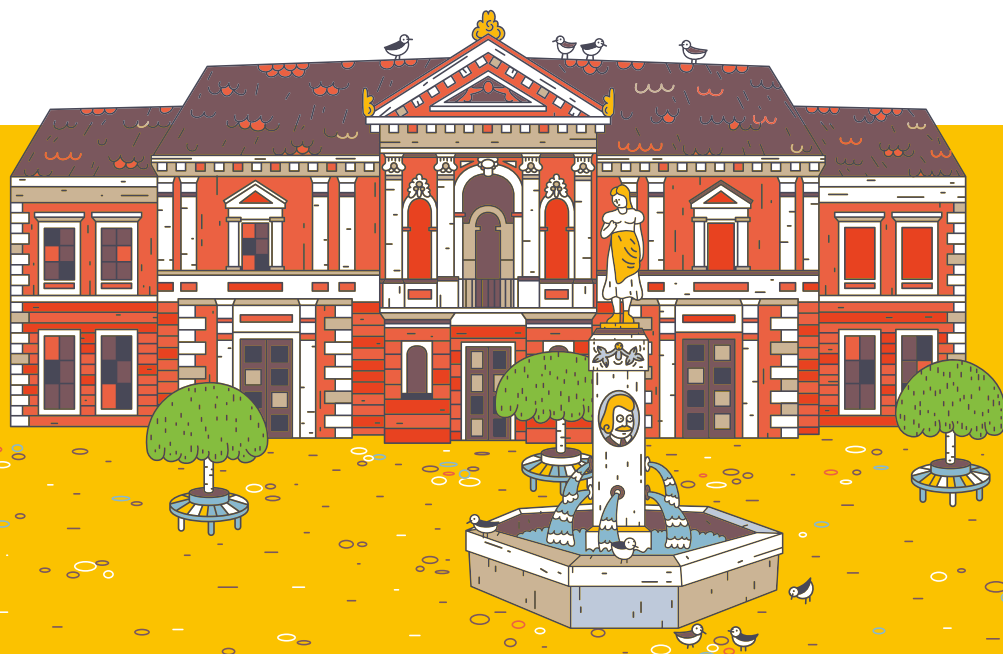
Beržų g. 3, Šakiai

**Apie tylų devynarbių
signatarą**

Šakių kraštas padovanojo keturis Vasario 16-osios Akto signatarus. Vienas jų – Saliamonas Banaitis (1866–1933). Jis platino lietuviškus leidinius, 1905 m. dalyvavo Didžiąjame Vilniaus seime ir atidarė pirmąją lietuvišką spaustuve, kuri iki 1915 m. išspausdino apie 3 milijonus įvairių leidinių. Pasirašius Vasario 16-osios Akta, 1918 m. Šakiuose pirmas suorganizavo ir finansavo 120 savanorių būrį. 1919 m. jis įkūrė garliavių akcinę bendrovę, kuri plukdė keleivius tarp Jurbarko ir Kauno. 1923 m. S. Banaičio iniciatyva Kaune buvo pastatyta nauja autobusų stotis.

www.zanavykumuziejus.lt

VAKARŲ LIETUVA



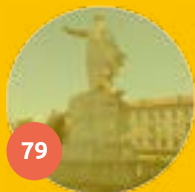
RASEINIŲ KRAŠTO ISTORIJOS MUZIEJUS



78

Pirmieji Betygalos savoriai,
1918. Raseinių krašto istorijos
muziejus

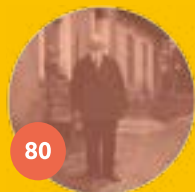
RASEINIAI. PAMINKLAS „ŽEMAITIS“



79

„Žemaitis“,
2016

BITĖNAI. MARTYNO JANKAUS MUZIEJUS



80

Martynas Jankus prie muziejaus
namo. Pagėgių savivaldybės
M. Jankaus muziejus

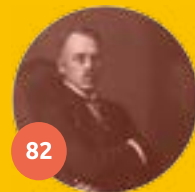
KINTAI. VYDŪNO KULTŪROS CENTRAS



81

Mažosios Lietuvos gyventojai.
Pagėgių savivaldybės
M. Jankaus muziejus

BALSĖNAI. SIGNATARO JURGIO ŠAULIO GIMTINĖ



82

Signataras Jurgis Šaulys,
1918. LNM

Muziejaus g. 3, Raseiniai

Kalėjimas, viltės istorijos saugykla

Muziejaus pastate nuo 1930 m. veikė arešto namai, kuriuose buvo uždaromi perauklėti komunistuojantys jaunuoliai iš visos šalies. Raseinių kraštas padovanojo Lietuvai archeologą, Žemaitijos dvarininkų atžalą Tadaž Daugirdą (1852–1919), kuris dalyvavo 1917 m. Lietuvos tautinės vėliavos kūrimo komisijoje ir pasiūlė ją praskaidrinti geltona, tamsumas prašalinančios saulės, spalva. Šiose apylinkėse gimė aktyvus Lietuvos valstybės kūrimo dalyvis Mykolas Sleževičius (1882–1939), karščiausiu valdžios dalybų laikotarpiu 1918–1919 m. vadovavęs dviem iš keturių Ministrų Kabinetais. Jo iniciatyva buvo kryptasi „[Lietuvos piliečius“ su raginiu ginti savo krašto laisvę.

www.raseiniumuziejus.lt

V. Kudirkos g. 5, Raseiniai

Įtikinimas dydžiu

Tarpukario skulptoriaus Vinco Grybo ryžtingai pirmyn žengiančio 13 m aukščio plačiapečio vyro skulptūra „Žemaitis“ – aukščiausias nepriklausomybės paminklas Lietuvoje. Skulptoriui jis tapo augančios ir savimi pasitikinčios Lietuvos išraiška. Atidengiant paminklą 1934 m. tuometinėje Rinkos aikštėje, ceremonijoje dalyvavo per 25 tūkstančius žmonių. Prezidentas Antanas Smetona tarė žodį ir šalia paminklo pasodino ąžuolą. Po iškilmių miesto aikštė pervadinta Prezidento A. Smetonos vardu. Šis paminklas stebuklingai išgyveno sovietinę ir hitlerinę okupacijas.

www.raseinaiaturizmas.lt

M. Jankaus g. 5, Bitėnai, Pagėgių sav.

Vieno idealisto istorija

Šiuose namuose Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjas, spaustuvininkas, aušrininkas Martynas Jankus (1858–1946) dar nuo 1883 m. slėpdavo į Didžiąją Lietuvą gabenamas draudžiamas knygas. Vėliau čia įkūrė ir spaustuvę. M. Jankus tikėjo Mažosios ir Didžiosios Lietuvos vienybe, skatino lietuvininkus domėtis Lietuvos istorija. Todėl pasirašė abi Lietuvos jungiantį Tilžės aktą, o 1923 m. prisidėjo prie Klaipėdos sukilimo, tapdamas Vyriausiojo Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto, paprašiusio Didžiosios Lietuvos šaulių pagalbos, pirmininku. Vokiško stiliaus Bitėnų kapinaitėse palaidoti abu Mažosios Lietuvos šviեսuoliai Martynas Jankus ir Vilius Storosta-Vydūnas.

www.jankausmuziejus.lt

Kuršių g. 22, Kintai, Šilutės r. sav.

Pirmojo vegetaro ir tautinių festivalių pradininko istorija

Vydūnas (Vilius Storosta, 1868–1953) – lietuvių tautinio judėjimo šauklys ir Prūsijos lietuvių vienytojas. Kintuose jis dirbo lietuvių, vokiečių, geografijos ir istorijos mokytoju, mokė Tilžėje, Telsiuose, Klaipėdoje, dėstė Lietuvos universitete Kaune. 1895 m. Vydūnas įkūrė Tilžės lietuvių giedotojų draugiją, kuri gyvavo 40 metų, jos iniciatyva įvairioms šventėms buvo kuriamos lietuviškos dainos visoje Mažojoje Lietuvoje. Jis organizavo neregėto dydžio festivalius, kuriuose giedojo, Jo dėka išpopuliarėjo ir iki šių dienų gyva Joninių šventė ant Rambyno kalno.

www.vyduocentras.lt

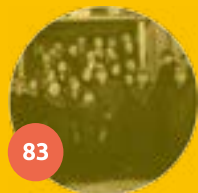
Balsėnai, Klaipėdos r. sav.

Ką slepia 64 slapyvardžiai?

Kaip ir daugelis Vasario 16-osios Akto signatarų, Jurgis Šaulys (1879–1948) daug rašė slaptuose lietuviškuose leidiniuose, slėpdamas tapatybę net po 64 slapyvardžiais. Atkurtoji Lietuvos valstybė patikėjo J. Šauliui diplomatinės tarnybos kūrimą ir atstovavimą užsienyje. Jis pirmasis Lietuvos valstybės nepaprastasis pasiuntinys Vokietijoje (1918–1919 m.), Šveicarijoje (1919 m.), Italijoje (1921–1923 m.), Vatikane (1927–1931 m.), dar kartą jau radikalėjančioje Vokietijoje (1931–1938 m.), lemtingu metu Lenkijoje (1938–1939 m.). Būtent jo ranka perrašyta 2017 m. kovą Berlyno archyvuose rasta Vasario 16-osios Akto kopija.

www.klaipedosrajonas.lt

GARGŽDŲ KRAŠTO MUZIEJUS



83

Gargždų valsčiaus raštinė, 1920. Gargždų krašto muziejus

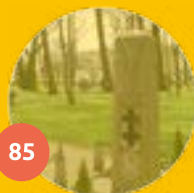
KLAIPĖDA, TEATRO AIKŠTĖ



84

Klaipėdos sukilimo dalyviai, 1923. VDKM

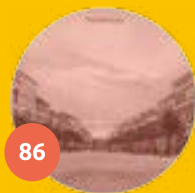
KLAIPĖDA. SENOSIOS MIESTO KAPINĖS



85

Paminklas 1923 m. sukilėliams atminti, 2017

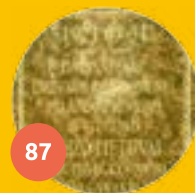
KLAIPĖDA. MAŽOSIOS LIETUVOS ISTORIJOS MUZIEJUS



86

Atvirukas su Turgaus gatve Klaipėdoje, 1925. LNM

PALANGA. BIRUTĖS KALNO KOPLYČIA



87

Memorialinė lenta ant Birutės kalno koplyčios, 2017

PALANGA. JONO ŠLIŪPO MEMORIALINĖ SODYBA



88

Jonas Šliūpas, 1937. LNM

Sodo g. 5, Gargždai,
Klaipėdos r. sav.

**Kur pasienis, ten ir kon-
trabanda**

Gargždai dar nuo viduramžių buvo pasienyje, o muitinė čia įkurta dar 1510 metais. 1919–1923 m. ties Gargždais ėjo Lietuvos ir Tautų Sąjungos kontroliuojamo Klaipėdos krašto siena. Visais laikais miestelio gyventojai buvo linkę verstis kontrabanda, o Lietuvos valdžia ieškojo būdų ją sutramdyti. Kovai su kontrabanda buvo steigiamos premijos, sulaikytos prekės buvo parduodamos iš varžytinių. 1923 m. po Klaipėdos sukilimo prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos, muitinė buvo uždaryta.

www.gargzdumuziejus.lt

Sukilėlių g. 12, Klaipėda

**Lietuviškoji Klaipėdos
avantiūra**

1923 m. sausio 15 d. Lietuvos savanorių pajėgos įžengė į Antantės valdomą Klaipėdą ir užėmė Teatro aikštėje įsikūrusią prancūzų prefektūrą. Klaipėdos kraštas tapo Lietuvos užėmė Teatro aikštėje įsikūrusią prancūzų prefektūrą. Klaipėdos kraštas tapo Lietuvos užėmė Teatro aikštėje įsikūrusią prancūzų prefektūrą. Klaipėdos kraštas tapo Lietuvos užėmė Teatro aikštėje įsikūrusią prancūzų prefektūrą. Klaipėdos kraštas tapo Lietuvos užėmė Teatro aikštėje įsikūrusią prancūzų prefektūrą.

www.klaipedainfo.lt

K. Donelaičio g. 6B,
Klaipėda

**Kodėl tarpukario Lietuvos
paminklas čia išliko per
visą sovietmetį?**

Po Antrojo pasaulinio karo kapinės buvo visiškai suniokotos, o nuo aštuntojo dešimtmečio čia pradėtas kurti skulptūrų parkas. Vokiški paminklai ir koplyčios buvo išsprogdinti, bet vienas tarpukario statinys – 1923 m. pastatytas paminklas per Klaipėdos prijungimo operaciją žuvusiems lietuvių „sukilėliams“ – buvo paliktas. Paminklą išgelbėjo tai, kad jis įamžino „sukilimą“ prieš vokiečius, kurie sovietinėje ideologijoje po Antrojo pasaulinio karo buvo laikomi priešais.

www.mlmuzejus.lt

Didžioji Vandens g. 2,
Klaipėda

Tilžės akto mitas

Ir prieš Klaipėdos sukilimą buvo bandymų vienyti Mažąją ir Didžiąją Lietuvą. 1918 m. lapkritį apie 50 Mažosios Lietuvos atstovų įkūrė Prūsų lietuvių tautos tarybą, paskelbusią Tilžės aktą, kuriuo Mažoji Lietuva, besiremama tautų apsisprendimo teise, prisijungė prie Didžiosios Lietuvos. Tik šio akto originalo niekas nerado iki šiol. Nei Klaipėdos sukilimo metu, nei vėlesnėje politikoje Lietuvos vadovybė juo nesirėmė. Klampį Klaipėdos krašto integracija po sukilimo skatina manyti, kad Tilžės aktas buvo Didžiosios Lietuvos idėja.

www.mlmuzejus.lt

Vytauto g. 21, Palanga

**Lietuvos ir Baltijos jūros
suartėjimas**

Memorialinė lenta ant Palangos Birutės kalno koplyčios skelbia: „1921-03-31 dalyvaujant Lietuvos kariuomenei, Palangos minioms ir svečiams grįžo Lietuvai Birutės ir Kęstučio dvasia gyvas buvęs Palangos kraštas.“ 1918–1921 m. Lietuva neturėjo nė truputėlio Baltijos pakrantės. Klaipėdos kraštą kontroliavo Tautų Sąjunga, o Palangą ir Šventąją – besikuriantį Latvijos Respublika. Lietuvos ir Latvijos sienų klausimą 1920 m. sprendė tarptautinė arbitražo komisija. Jos sprendimu Lietuva gavo beveik dvidešimt kilometrų Baltijos pakrantės. Iki 1923 m. Klaipėdos sukilimo tai buvo vieninteliai Lietuvos vartai į jūrą.

www.palangatic.lt

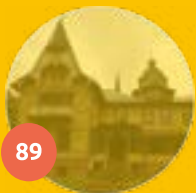
Vytauto g. 23A, Palanga

**Apie laisvamanį socialistą,
išpranašavusį Lietuvos
ateitį**

Žymaus nacionalinio atgimi- mo ideologo, aušrininko, gy- dytojo, mokytojo, verslininko dr. Jono Šliūpo (1861–1944) pasaulėžiūra bangavo nuo minčių tapti kunigu iki kovingo laisvamanio. Jis studijavo ir dirbo JAV, steigė lietuvių draugijas, ir ten, ir grįžęs redagavo leidinius. Į Palangą jį atvedė asmeninės laimės paieškos po pirmosios žmonos mirties. Gyventojų prašomas jis sutiko tapti miesto burmistru. Jis kritika- vo Antano Smetonos politiką, net yra išpranašavęs, „jog A. Smetona, būdamas pir- masis Lietuvos Prezidentas, nebūtų ir paskutinis...“

www.lnm.lt/jono-sliupo-memorialine-sodyba

**PALANGOS KURORTO
MUZIEJUS VILOJE
„ANAPILIS“**



89

Vila „Anapolis“ – Palangos kurorto muziejus, 2017

**BRĖVIKIAI.
BRĖVIKIŲ DVARAS**



90

Signataras Stanislovas Narutavičius, 1918. LNM

**TELŠIAI.
ŠV. ANTANO
PADUVIEČIO KATEDRA**



91

Signataras vyskupas Justinas Staugaitis, apie 1930. LNM

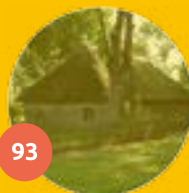
**VIEKŠNIAI.
M. V. V. BIRŽIŠKŲ
GIMTINĖ**



92

Vaclovas, Mykolas ir Viktoras Biržiškos. LNM

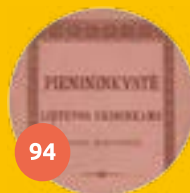
**UŠNĖNAI.
POVILŲ VIŠINSKIO
MEMORIALINIS MUZIEJUS**



93

Povilo Višinskio gimtinė, 2017

**UŽTENTYROS
KRAŠTOVIŲROS
MUZIEJUS**



94

Knygelė ūkininkams. LNM

Birutės al. 34A, Palanga

**Atokvėpis tarp paklydusių
vėlių**

Vilos „Anapolis“ pavadinimas primena laikus, kai ji priklausė grafiui Juozapui Tiškevičiui, o jo žmona grafienė Sofija rengė joje spiritizmo seansus, ir vietinių žmonių manymu, uždarydavo vėles aukštojo bokšto pastogėje. Jos iki šiol ten kartais rauda.

Po Pirmojo pasaulinio karo ją įsigijo Ūkio bankas, kurio pagrindiniai akcininkai buvo broliai signataras Jonas ir kunigas Juozas Vailokaičiai. Broliai labai mėgo vasaroti Palangoje. Čia viešėjo prezidentas A. Stulginskis su žmona, poetas Maironis, dainininkas K. Petrauskas. Tuomet iš vilos galėjai matyti jūrą.

www.kurortomuziejus.lt

Brėvikių k., Telšių r. sav.

Brolių Narutavičių istorija

Garsiausi šio dvaro gyventojai – broliai Stanislovas (1862–1932) ir Gabrielius (1865–1922) Narutavičiai. Abu broliai studijavo Sankt Peterburgo universitete. S. Narutavičius 1904 m. grįžo gyventi į Brėvikius. Atstovavo Alsėdžių savivaldai Didžiąja-me Vilniaus seime, prisidėjo rengiant 1917 m. Lietuvių konferenciją Vilniuje, buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą. G. Narutavičius po mokslų dirbo Šveicarijoje. 1920 m. buvo pakviestas į Lenkijos Vyriausybę, o 1922 m. gruodį jį išrinko pirmuoju Lenkijos Respublikos prezidentu. Deja, po savaitės jis buvo nužudytas kraštutinių dešiniųjų užsakymu.

www.telsiaitic.lt

Katedros a. 2, Telšiai

**Nuo signataro iki vyskupo
tik vienas žingsnis**

Signataras Justinas Staugaitis (1866–1943) save vadino Dievo pasirinktu piemenėliu. Kaip politikas jis derėjosi su vokiečiais dėl Lietuvos pripažinimo, atstovavo Lietuvai Paryžiaus konferencijoje, važiuo į Vatikaną įtikinti Šventąjį Sostą pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę. 1926 m. įsteigus Telšių vyskupiją, J. Staugaitis buvo paskirtas pirmuoju jos vyskupu. Svetimšalį nuo Šakčių rūstūs žemaičiai sunkiai priėmė. Į įsteigtą seminariją jis kvietė išskirtinai žemaičių jaunuolius, kad Dievo žodis, valstybingumo ir savivaldos idėjos būtų suprastos giliauose užkampiuose.

www.telsiukatedra.lt

**Bažnyčios g. 6, Viekšniai,
Mažeikių r. sav.**

Kuklūs, darbštūs žemaičiai

Viekšniai Lietuvai užaugino net tris brolius profesorius Mykolą, Vaclovą ir Viktorą Biržiškas. Visi trys turėjo skirtingas veiklos sritis: Viktoras (1886–1964) matematiką, Vaclovas (1884–1956) bibliografiją, Mykolas (1882–1962) politiką. Šis dėl savo aktyvumo, ypatingo darbštumo ir įžvalgaus proto tapo Vasario 16-osios Akto teksto autoriumi ir signataru. Daug laiko skyrė pedagoginei veiklai, subrandindamas Lietuvos mokslų akademijos steigimo idėją.

www.mazeikiumuziejus.lt

Ušnėnų k., Kelmės r. sav.

**Gyvo lietuviško žodžio
paieškos**

Povilą Višinskį (1875–1906) galima vadinti Žemaitijos Vincu Kudirka dėl polinkio į mokslus, dėl atsisakytos kunigystės ir dėl to prarastos šeimos paramos, dėl polinkio į lietuvių antropologiją ir talento rašyti, dėl panašiai liūdno likimo. Jis nuoširdžiai skatino raštingas moteris kurti, kad tikra lietuviška kalba sugultų į išliekančius ateities kartoms raštus ir pasakojimus. Jo dėka įsirdrasino kurti Žemaitė, Šatrijos Ragana, Lazdynų Pelėda. Ne veltui ir gimtąją P. Višinskio klėtelę prižiūri tolimai Žemaitės giminaite.

www.kelmesmuziejus.lt

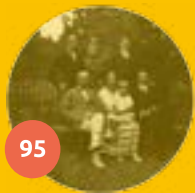
**P. Višinskio g. 1, Dvarčiaus
k., Kelmės r. sav.**

**Apie Šatrijos Raganos ir
ūkininkaujančio signataro
dvarą**

Paskutinis dvaro savininkas – vienas pažangiausių ūkininkų, signataras Jonas Smilgevičius (1870–1942). Iš rašytojos Šatrijos Raganos nusipirkęs gerokai nugyventą dvarą, per trumpą laiką pavertė jį vienu moderniausių ūkių tuometinėje Lietuvoje: įrengė vandens malūną, lentpjūvę, plytinę, sūrinę, augino tabaką, kurį perko Klaipėdos ir Rusijos fabrikai. J. Smilgevičius buvo acinių bendrovių „Nemunas“, „Dubysa“, „Ringuva“, „Sidabrinė lapė“ vienu pagrindinių acininkų, išleido keletą knygelių, skirtų Lietuvos ūkininkams šviesti.

www.kelmesmuziejus.lt

KUTALIAI. SIGNATARO, PREZIDENTO A. STULGINSKIO TĒVIŠKĒ



95

Aleksandras Stulginskis su šeima, apie 1930. LNM

KELMĖS KRAŠTO MUZIEJUS



96

Eilėraštis iš „Tėvynės gynyboje“, 1919. VDKM

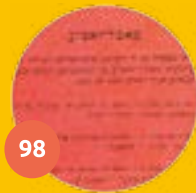
ŠIAULIŲ JULIAUS JANONIO GIMNAZIJA



97

Šiaulių Julijaus Janonio gimnazijos muziejus, 2016

JONIŠKIO ISTORIJOS IR KULTŪROS MUZIEJUS



98

Kvietimas mobilizuotis prieš bolševikus, platintas žydų bendruomenėse, 1919. DKM

JELGAVA. MIESTO MUZIEJUS



99

Memorialinė lenta A. Smetonai ant buv. Mintaujos gimnazijos pastato, 2016

RADVILIŠKIS



100

Radviliškio mūšio vieta, 1920. VDKM

Kutalių k., Šilalės r. sav.

Prezidentas kviečia išsklyauti

Kutalių kaime gimė Prezidentas Aleksandras Stulginskis (1885–1969), dvyliktas vaikas bežemių valstiečių šeimoje, kuriam buvo skirta šeimos kunigėlio dalia. Vingiuoti mokslinimosi takeliai jį atvedė į lietuvių draugijas Vilniuje. 1920 m. visuotiniaus rinkimais išrinktam Steigiamajam Seimui priėmus laikinąją Lietuvos valstybės konstituciją, kuri numatė, kad Seimo Pirmininkas eina ir valstybės Prezidento pareigas, jis tapo pirmuoju konstituciniu LR prezidentu, jauniausiu Europoje. Vienintelis iš prieškario prezidentų A. Stulginskis pasiliko Lietuvoje ir kartu su visais iškentė įkalinimą ir tremtį. Šiandien jo gimtinė – bendruomenės entuziastų sutvarkytas parkas.

Dvaro g. 15, Kelmė

Kvietimas „tapti lietuviams“

Kraštas didžiuojasi valstybės atkūrimui ir gynybai užauginęs pilietiško sampratos inovatorių Vladą Pūtvytį-Putvinskį (1873–1929). P. Višinskio paragintas jis įsitraukė į politiką ir 1919 m. įkūrė Šaulių sąjungą, tautos pilietiško moralinį stuburą. Ji buvo atvira visų pažiūrų žmonėms. 1939 m. jai jau priklausė 42 000 vyrų, 15 000 moterų, 5000 rėmėjų. Kelmės kraštą taip pat garsino narsus savanoris Kazys Mackevičius (1884–1947), dalyvavęs kovose prieš bolševikus ir bermontininkus ir pelnęs daugiasia reikšmingų apdovanojimų.

www.kelmesmuziejus.lt

Tilžės g. 137, Šiauliai

Čia gimė Nepriklausomybės Akto tekstas?

Vasario 16-osios Aktą pasirašė keturi Šiaulių (dabar Julijaus Janonio) gimnazijos auklėtiniai M. Biržiška, J. Vileišis, S. Kairys ir A. Petrusis. Trys iš jų suformulavo Akto tekstą. Jonas Vileišis, kaip ir broliai Petras ir Antanas, studijavo Peterburge. Pamykštė lietuvių studentų draugija įsuko į valstybės atkūrimo peripetijas. Griežta J. Vileišio pozicija nulėmė galutinės Vasario 16-osios Akto formuluotes apie „nepriklausomą demokratinius pamatus sutvarkytą Lietuvos valstybę, atskirtą nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.“

www.jjanonis.su.lt

Vilniaus g. 6, Joniškis

Apie žydus, kovojusius už Lietuvos nepriklausomybę

„Piliečiai, imkitės už ginklų, aukokite pinigų, daiktų, visa, kas tik gali sustiprinti kraštą kovoje su priešais“ – taip, L. Želigovskio daliniams užėmus Vilnių, kvietė žydų bendruomenės atstovas Ozeris Finkelšteinas (1863–1932). Joniškyje 1919 m. pradžioje žydų bendruomenė įsteigė savanorių batalioną, kurį aprūpino savomis lėšomis. Paskelbė apie Lietuvos kariuomenės mobilizaciją, jis nedelsdamas prisijungė. 1933 m. šio bataliono pagrindu buvo sukurta Žydų savanorių, dalyvavusių Nepriklausomybės kovose, sąjunga. Devyniolika jos narių buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu.

www.joniskiomuziejus.lt

Akademijos g. 10, Jelgava, Latvija

Buvusi Mintaujos gimnazija – lietuvių sala

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Jelgavos (tuomet Mintaujos) mieste, tuometinėje Rusijos imperijos Kuršo gubernijoje virė tikras lietuviškas gyvenimas: veikė įvairios draugijos, tautos didvyrius Lietuvai mokslino keletas gimnazijų. Daugiausia iškilų lietuvių – A. Smetona, J. Šliūpas, K. Bizauskas, V. Mironas – mokėsi ir mokė kitus Mintaujos gimnazijoje, kurios išlikęs pastatas tapo miesto muziejaus namais. Jame lietuvių bendruomenė kasmet švenčia Vasario 16-ąją.

www.visit.jelgava.lv

Vaidulių k., Radviliškio r. sav.

Malūnas – kovų su bermontininkais liudininkas

Pirmąkart bermontininkai – Vokietijos ekspansinių planų ir rusų baltgvardiečių noro atkurti carinę Rusiją vedama kariuomenė – pasirodė Kuršėnuose 1919 m. liepą. Iki spalio jie užėmė Šiaulius, Biržus, pasiekė Radviliškį, ėmė plėšikauti. 1919 m. lapkritį Lietuvos kariuomenė, vadovaujama generolų P. Liatuko ir K. Ladigos, naktį tyliai apsupo miestą. Lemiamas mūšis vyko prie šiandien ažuolų giraitės apsidomto malūno, sprukdami bermontininkai paliko Lietuvos kariuomenei didžiulį karo amunicijos grobį. Miesto centre stovi Petro Mazūro skulptūra „Nikė“, sukurta pergalės prieš bermontininkus 80-mečiui.

Leidiny s parengtas bendradarbiaujant su Vilniaus universiteto Istorijos fakultetu. Leidinio tekstų autoriai – VU humanitarinių mokslų magistrai Luka Lesauskaitė ir Simonas Teškevičius, gidė Lina Dusevičienė.

Leidinyje naudota Lietuvos savivaldybių turizmo centrų ir muziejų specialistų suteikta medžiaga. Leidinyje naudotos nuotraukos iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Biržų krašto muziejaus „Sėla“, Gargždų krašto muziejaus, Giedraičių Antano Jaroševičiaus gimnazijos, Kėdainių krašto muziejaus, Kelmės krašto muziejaus, Lazdijų krašto muziejaus, Merkinės krašto muziejaus, Neries regioninio parko direkcijos, Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus, Panevėžio kraštotyros muziejaus, Prezidento Antano Smetonos dvaro, Raseinių krašto istorijos muziejaus, Utenos kraštotyros muziejaus, Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus, Vinco Grybo memorialinio muziejaus archyvų.

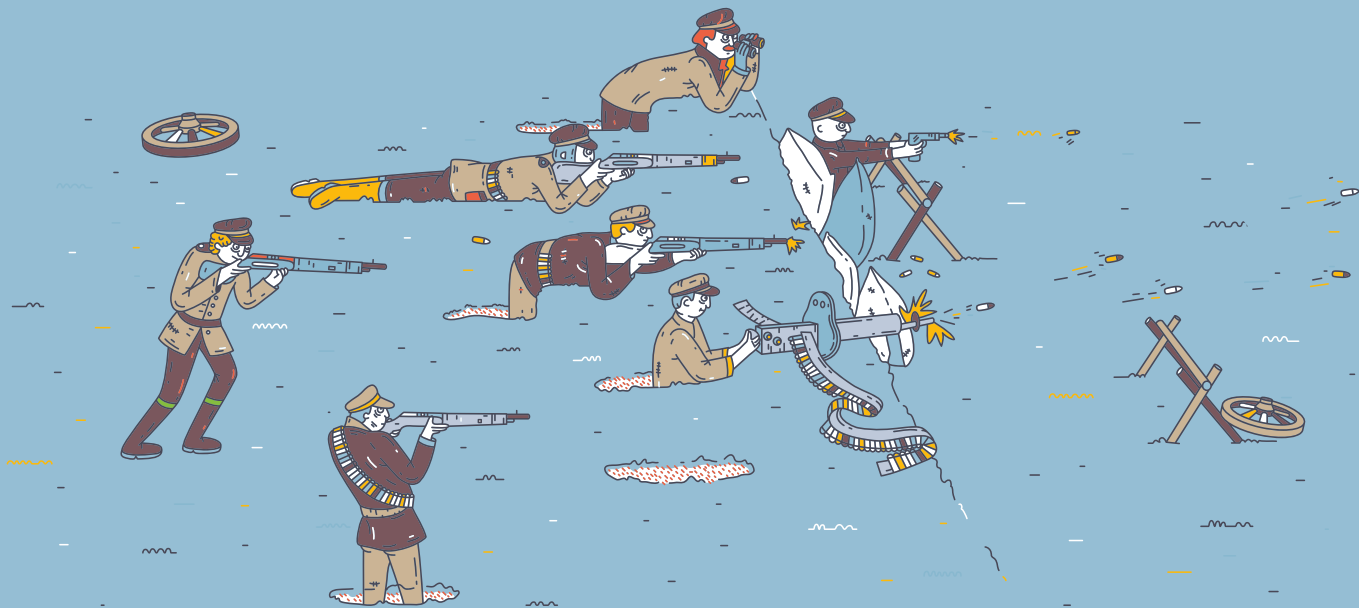
Šiuolaikinių nuotraukų autoriai – Giedrius Bernatavičius, Elzė Ona Dusevičiūtė, Luka Lesauskaitė, Simonas Teškevičius.

Leidinio iliustracijų dailininkė Aistė Papartytė.
Leidinio maketuotoja Daumantė Sinkevičiūtė.

Ne pardavimui.

Idėjos
autorius:





WWW.LITHUANIA.TRAVEL